

Vauva pieni tähden nappaa

- Loru- ja leikkiopas varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen

Greta Gustafsson ja Elina Ihalainen

Projektityö
Hoitotyön koulutusohjelma
Terveystieteiden (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Terveysala

Koulutusohjelma:	Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijät:	Greta Gustafsson ja Elina Ihalainen
Opinnäytetyön nimi:	Vauva pieni tähden nappaa – Loru- ja leikkiopas varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen
Sivuja (joista liitesivuja):	47 (2)
Päiväys:	29.04.2013
Opinnäytetyön ohjaajat:	Raija Luutonen ja Satu Rainto
<p>Varhaisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen kehitykselle etenkin kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana, jolloin terveydenhoitajan tulee ohjata vanhempia vuorovaikutussuhteeseen lapsensa kanssa. Tämän projektin tarkoituksena oli tehdä loru- ja leikkiopas 0-3-vuotiaiden lasten vanhemmille. Tavoitteena oli luoda työväline terveydenhoitajille varhaisen vuorovaikutuksen ohjaamiseen sekä näin tukea lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin projektityönä, joka tehtiin yhteistyössä Rovaniemen Vaaranlammien neuvolan henkilökunnan kanssa. Projektiraportin teoriaosassa käsiteltiin lastenneuvolatyötä, varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta, hyvän ohjausmateriaalin kriteereitä sekä leikin ja laulun merkitystä lapselle.</p> <p>Projektin tuotoksena syntynyt opas painettiin A5-muotoon, jotta se on kooltaan käyttökelpoinen. Oppaan alkuun on koottu teoriaosa varhaisesta vuorovaikutuksesta, jonka jälkeen esitellään vanhoja tuttuja sekä hieman uudempia loruja ja leikkejä. Loruista ja leikeistä pyrittiin saamaan monipuolinen kokonaisuus, jolloin oppaasta löytyy sopivia loruja moniin erilaisiin leikkihetkiin. Lorujen kuvituksena käytettiin pääasiassa lasten piirustuksia, joiden värikyvyys innostaa myös perheen pienimpiä. Oppaan loppuun kerättiin lähteitä, joista lukija voi mielenkiintonsa mukaan etsiä lisää loruja ja leikkejä.</p> <p>Loru- ja leikkiopasta käytiin esittelemässä ja esitestaamassa Vaaranlammella puolivuotiaiden ryhmäneuvolassa. Ryhmäneuvolassa kohderyhmältä kerättiin palautetta oppaan toimivuudesta, ja palautteesta kävi ilmi, että vanhemmat pitivät opasta toimivana ja visuaalisesti miellyttävänä. Myös neuvolan terveydenhoitajat olivat oppaaseen erittäin tyytyväisiä ja he alkavatkin jakaa opasta kuukauden ikäisten vauvojen neuvolakäynneillä. Näin vanhemmat saavat konkreettista tukea varhaisen vuorovaikutuksen rakentamiseen jo lapsen ensimmäisinä elinkuukausina. Terveydenhoitaja käsittelee opasta neuvolakäynnillä yhdessä vanhemman ja lapsen kanssa, jotta opas otettaisiin käyttöön myös kotona.</p>	
Asiasanat: varhainen vuorovaikutus, kiintymyssuhdeteoria, leikki, lorut, ohjaus, projektityö	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Education

Degree programme:	Nursing
Authors:	Greta Gustafsson and Elina Ihalainen
Thesis title:	Vauva pieni tähden nappaa – Nursery rhyme and playing guide for supporting early interaction
Pages (of which appendixes):	47 (2)
Date:	29.04.2013
Thesis instructors:	Raija Luutonen and Satu Rainto
<p>Early interaction has a great impact on child's development especially in first three years of life and during that period the public health nurse must support the child's parents to create interaction with their baby. The meaning of this project was to produce a nursery rhyme and playing guide to parents who have children aged between 0-3 years. The aim was to create an instrument for public health nurses for guiding parents with early interaction and like this support the early interaction between parents and their child.</p> <p>This thesis was a project work, which was implemented together with the staff of Vaaranlampi child health clinic in Rovaniemi. The theoretical part of the project report described work at the child health clinics, early interaction and attachment theory, criteria of a good written instruction material and the effects of playing and singing on child's development.</p> <p>Nursery rhyme and playing guide was printed in A5 form so that it is easy to use. In the beginning of the guide there is theoretical information about early interaction and after that both well-known and newer nursery rhymes are introduced. A versatile collection of nursery rhymes was gathered so that suitable rhymes for different moments with children can be found from the guide. The colourful illustrations of the guide is drawn mainly by children. The richness of colour tempts also younger children to flip through the guide. In the last part of the guide there is a list of sources, where parents can find more nursery rhymes and games to play with their children.</p> <p>The nursery rhyme and playing guide was presented in Vaaranlampi child health clinic's group of six-month-old babies. Feedback of the guide was gathered from the mothers of that group and the mothers thought that the guide is functional and visually pleasant. Also the public health nurses of the child health clinic were satisfied with the guide and they will start giving these guides to parents who have one-month-old babies. This guidebook gives concrete support for parents to create a good relationship with their child. The public health nurse discusses with parents about early interaction and the guidebook during their visit in the child health clinic so that parents would use the guidebook also at home.</p>	
<p>Keywords: early interaction, attachment theory, play, nursery rhymes, guiding, project work</p>	

Vauva pieni

Vauva pieni pilven koppaa,
vauva pieni tähden nappaa,
vauva pieni poimii kuun,
aarteet alle unipuun
vauva pieni kantaa.

Lehvistön helinään
hilpeään hilinään,
suhinaan
puun puhinaan
unen tulla antaa.

Hannele Huovi

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
SISÄLLYS	6
1 JOHDANTO	7
2 LASTENNEUVOLA	9
2.1 Lastenneuvola varhaisen vuorovaikutuksen edistäjänä	9
2.2 Varhaisen vuorovaikutuksen arvioiminen neuvolassa	10
2.3 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen neuvolassa	12
3 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS	16
3.1 Varhainen vuorovaikutus alkaa jo kohdussa.....	17
3.2 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle	18
3.3 Varhainen vuorovaikutus edistää kiintymyssuhteen syntymistä.....	19
3.4 Leikki ja laulu varhaisen vuorovaikutuksen tukena.....	21
3.5 Hyvä ohjaus edistää varhaisen vuorovaikutuksen tukemista.....	22
3.6 Kirjallinen ohjausmateriaali varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa.....	23
4 PROJEKTIRAPORTTI.....	26
4.1 Projektin tarkoitus ja tavoitteet	26
4.2 Rajaus, liittymät ja organisointi	27
4.3 Toteuttamisen ja työskentelyn kuvaus	29
4.4 Tulosten ja prosessin arviointi	33
4.5 Luotettavuuden tarkastelu ja eettisyys	36
5 POHDINTA	38
LÄHTEET.....	42
LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Varhainen vuorovaikutus on lapsen ja häntä hoitavan aikuisen jatkuvaa vuorovaikutusta (Vilén & Vihunen & Vartiainen & Sivén & Neuvonen & Kurvinen 2006, 86). Tämä vuorovaikutus ilmenee siis kaikissa arjen toiminna lapsen kanssa. Tällöin vanhempi auttaa lasta oppimaan uusia asioita sekä huolehtii lapsen fyysisistä tarpeista ja tunne-elämän kehittymisestä. Tärkeää on, että aikuinen kannustaa lasta uuden oppimisessa ja tukee häntä surun kohdatessa. (Ivanoff & Risku & Kitinoja & Vuori & Palo 2007, 36.) Onkin todettava, että varhainen vuorovaikutus on jokaisen lapsen kohdalla tärkeä edellytys kehitykselle (Vilén ym. 2006, 86).

Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhteet ovat oleellinen perusta lapsen kehitykselle. Varhaisen vuorovaikutuksen avulla lapsi oppii, miten vuorovaikutustilanteissa toimitaan, ja nämä vuorovaikutuskokemukset edesauttavat myös lapsen aivojen toimintarakenteiden kehittymistä. (Ojanen & Ritmala & Sivén & Vihunen & Vilén 2011, 99–100.) Aivojen rakenne muotoutuu jo raskauden aikana, mutta aivojen toiminnallisten osien kehityksen kannalta on suuressa osassa ensimmäinen elinvuosi ja sen aikana tapahtuva vuorovaikutus. Vanhempi voi suojella lapsen aivojen kehitystä pyrkimällä tasoittamaan lapsen stressihuippuja, eli vastaamalla lapsen perustarpeisiin mahdollisimman nopeasti, sekä leikkimällä ja luomalla mukavia yhteisiä hetkiä. (Sinkkonen 2012, 181–183.) Lämpimässä vuorovaikutussuhteessa vanhemman kanssa lapsi kokee olevansa tärkeä ja hänellä on turvallinen olo. Tämä auttaa lapsen tunne-elämän kehittymistä ja luo pohjan minäkuvulle, itsetunnolle sekä empatiakyvylle. (Ojanen ym. 2011, 99–100.)

Suositteluvia vuorovaikutustilanteita lapsen kanssa ovat muun muassa leikkiminen ja yhdessä lorujen lukeminen, sillä myös niiden avulla voi tukea lapsen kehitystä. Osallistuessaan lapsen leikkeihin aikuinen antaa lapselle toimintamalleja ja leikin avulla lapsi voi käsitellä päivästä mieleen jääneitä tapahtumia. (Lyytinen & Lyytinen 2002, 116–117.) Vanhemman rooli on siis tuoda lapsen leikkiin turvaa ja auttaa lasta ilmaistamaan tunteitaan, jotta lapsi löytäisi keinoja ja sanoja purkaa vaikeita asioita (Vilén ym. 2006, 475).

Projektin tarkoituksena on tehdä toimiva loru- ja leikkiopas 0-3-vuotiaiden lasten vanhempien käyttöön. Opas on värikäs ja ulkoasu selkeä, jotta myös lapsi innostuu selaa-

maan sitä yhdessä vanhemman kanssa. Oppaan toimivuutta lisää lorujen ja leikkien monipuolisuus, sillä näin opasta voi käyttää hyväksi monenlaisissa tilanteissa eri-ikäisten lasten kanssa. Oppaaseen on pyritty valikoimaan mahdollisimman erilaisia loruja ja leikkejä, jotta jokainen voi löytää itsellensä mieleisen, tilanteeseen sopivan lorun. Oppaasta löytyy myös lista kirja- ja internetlähteistä, joista lukija voi etsiä lisää loruja ja leikkejä yhteisiin leikkihetkiin lapsen kanssa.

Tavoitteena tässä projektissa on tukea varhaista vuorovaikutusta lorujen ja leikkien avulla sekä luoda terveydenhoitajille työväline varhaisen vuorovaikutuksen ohjaamiseen. Opas tulee Rovaniemen Vaaranlammen neuvolan käytettäväksi, missä sitä käsitellään terveydenhoitajan opastuksella vauvan ollessa kuukauden ikäinen. Neuvolan henkilökunnan mielestä tämä ajankohta on hyvä oppaan jakamiselle, sillä silloin vanhemmat rakentavat vuorovaikutusta lapsensa kanssa ja tarvitsevat aiheesta tietoa vuorovaikutuksen tueksi. Vanhemmat saavat oppaan mukaansa neuvolasta, jotta he voivat myöhemminkin hyödyntää sitä lapsensa kanssa leikkiessään. Ihanteellista olisi, että vanhemmat käyttäisivät opasta lapsen kolmena ensimmäisenä elinvuotena - miksei se soveltuisi sitä vanhemmillekin lapsille.

Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään lastenneuvolan toimintaa, varhaista vuorovaikutusta sekä projektin toteuttamista. Lastenneuvolaluvussa kerrotaan yleisesti lastenneuvolatoiminnasta sekä varhaisen vuorovaikutuksen arvioinnista ja tukemisesta neuvolakäynneillä. Varhaisesta vuorovaikutuksesta kerrottaessa esitellään varhaisen vuorovaikutuksen alkamista, sen merkitystä lapselle, kiintymyssuhteen syntymistä, leikin ja laulun tärkeyttä sekä hyvän ohjauksen ja ohjausmateriaalin piirteitä. Projektin toteuttamista käsittelevä osio keskittyy kuvaamaan opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitteita sekä projektin eri vaiheita.

2 LASTENNEUVOLA

2.1 Lastenneuvola varhaisen vuorovaikutuksen edistäjänä

Lastenneuvolan tavoitteena on kaventaa perheiden välisiä terveysteroja parantamalla lasten fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä perheiden hyvinvointia. Yhtenä yleistavoitteena on myös saada tulevan sukupolven terveyden ja vanhemmuuden voimavarat paremmiksi kuin nykyisen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 20.) Lastenneuvolan oleellisena päämääränä on lapsen etu, jonka saavuttaminen tarkoittaa aikaista puuttumista lapsen terveyttä uhkaaviin tekijöihin. Tärkeää on myös vanhemmuuden tukeminen erilaisten tukitoimien, sekä ohjauksen ja opetuksen avulla. (Lindholm 2007, 113.)

Lastenneuvola tarkoituksena on auttaa jokaista vanhempaa luomaan lapseensa luotettava ja vastavuoroinen kiintymyssuhde. Tarkoituksena on myös tukea vanhempia pitämään huolta parisuhteestaan siten, että he jaksavat huolehtia lapsestaan ja pystyvät luomaan lapselle turvallisen kasvu ympäristön. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 20.) Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta kolmannen luvun viidennessätoista pykälässä käsitellään täydentävää terveysneuvontaa. Asetuksen mukaan neuvolatoiminnan on tuettava alle kouluikäisen lapsen huolenpitoa, kasvatusta ja kehitystä. Asetuksessa todetaan myös ”Neuvonnan on tuettava lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta sekä äidin voimavaroja imettää”. (Finlex 338/2011, hakupäivä 18.4.2013.)

Lastenneuvolan tehtävänä on antaa vanhemmille ajantasaista sekä tutkimuksiin perustuvaa tietoa lapsen ja perheen terveyttä edistävästä tekijöistä. Lapsen fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen sekä tunne-elämän seuraaminen ja tukeminen kuuluu myös tärkeimpiin lastenneuvolan tehtäviin. Neuvolassa terveydenhoitaja antaa lapselle rokotusohjelman mukaiset rokotukset, jotka ovat kuitenkin vapaaehtoisia, samoin kuin koko neuvolakäynnit. Vanhempien on kuitenkin hyvä tuoda lapsensa neuvolaan, jotta lapsesta voidaan tunnistaa ajoissa mahdolliset epäsuotuisan kehityksen merkit ja terveyttä vaarantavat tekijät. Terveydenhoitajan tehtävänä on myös ohjata lapsi perheineen muihin tarvittaviin tutkimuksiin, esimerkiksi fysioterapeutille, jos lapsella epäilläään motoristen taitojen viivästyminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 20.) Suositusten mukaan alle vuoden ikä-

sille neuvolakäyntejä on kahdeksan, 1-2-vuotiaille neljä ja sitä vanhempien olisi tarkoitus käydä neuvolatarkastuksessa kerran vuodessa. Näihin käynteihin kuuluu kolme lääkärintarkastusta ensimmäisen vuoden aikana ja myöhemmin kaksi tai kolme lääkärin-tarkastusta ennen kouluikää. Jokainen käynti suunnitellaan yksilöllisesti jokaiselle lapselle ja hänen perheelleen. Vaikka neuvolakäynnit ovat vapaaehtoisia, on lastenneuvolan käyttöaste pysynyt 97–99 prosentissa. (Lindholm 2007, 113.)

Voisiko olettaa, että neuvolan korkea käyttöaste on yhteydessä vanhempien tyytyväisyyteen neuvolapalveluihin? Tämä vanhempien tyytyväisyys ilmenee Marja-Leena Viljamaan tutkimuksesta *Neuvola tänään ja huomenna – Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki*. Tutkimuksesta käy ilmi, että vanhempien mielipide neuvolasta oli hyvän ja kiitettävän välillä. Vanhemmat olivat tyytyväisiä etenkin terveydenhoitajan toimintaan neuvolassa ja siihen, että neuvolatoiminta toteutetaan lähipalveluna. (Viljamaa 2003, 107.) Vaikka Viljamaan väitöskirja on kymmenen vuoden takaa, on samansuuntaisia tutkimustuloksia saatu myös uudemmassa, vuonna 2011 tehdyssä *Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? – Vanhempien näkökulma*. Tässä Perälän, Salosen, Halmeen ja Nykäsen tutkimuksessa vanhemmat ilmaisivat olevansa pääosin tyytyväisiä lasten ja perheiden palveluihin. Suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, että yhteistyö neuvolan terveydenhoitajan kanssa toimii erittäin hyvin tai melko hyvin. (Perälä & Salonen & Halme & Nykänen 2011, 9; 54.) Näiden Viljamaan sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksien mukaan voidaan siis olettaa, että vanhemmat ovat olleet suurelta osin tyytyväisiä neuvolan toimintaan viimeisen kymmenen vuoden ajan.

2.2 Varhaisen vuorovaikutuksen arvioiminen neuvolassa

Kun lastenneuvolassa terveydenhoitaja arvioi lapsen psyykkistä hyvinvointia, on varhainen vuorovaikutus keskeisenä näkökulmana. Vuorovaikutuksen huomioimisessa on tärkeämpää se, miten asiat tapahtuvat kuin se, mitä vuorovaikutustilanteessa tapahtuu. (Ahlqvist & Kanninen 2003, 339–342.) Kaarina Kemppisen väitöstutkimuksessa *Early maternal sensitivity – Continuity and related risk factors (2007)* kävi ilmi, että varhaisen vuorovaikutuksen ongelmien tunnistaminen on haastavaa terveydenhoitajille. Tutkimuksessa terveydenhoitajilta jäi tunnistamatta noin kaksi kolmasosaa sellaisista äiti-

vauva-pareista, jotka olisivat arvioinnin mukaan tarvinneet tukea varhaiseen vuorovaikutukseen. (Kemppinen 2007, 80–81.)

Koska varhaisen vuorovaikutuksen ongelmien tunnistaminen on haasteellista, on terveydenhoitajien apuvälineeksi kehitetty interventiohaastattelut, jotka otettiin käyttöön Lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisy neuvolassa – Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen lastenneuvolassa -projektin yhteydessä. Interventiohaastatteluja on kaksi: ensimmäinen tehdään raskauden loppuvaiheessa ja toinen noin kuukausi synnytyksen jälkeen. (Antikainen 2007, 382.) Nämä Vavu- eli varhaista vuorovaikutusta tukevat haastattelut on kehitetty ammattilaisille, jotka työskentelevät raskaana olevien naisten, pienten lasten sekä heidän perheidensä kanssa. Haastattelulla pyritään kartoittamaan perheiden voimavaroja ja tuen tarvetta sekä auttaa etsimään ratkaisuja mahdollisiin ongelmatilanteisiin varhaisessa vuorovaikutuksessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, hakupäivä 28.2.2013.)

Ennen synnytystä käytävässä keskustelussa keskustellaan äidin raskausajasta ja mahdollisista raskauteen, synnytykseen sekä lapseen liittyvistä peloista. Haastattelun yhteydessä kerrotaan, mistä äiti voi tarvittaessa saada tukea ongelmatilanteissa. Äitiä rohkaistaan jo ennalta luomaan mielikuvia lapsestansa, pohtimaan lapsen hoidossa mahdollisesti eteen tulevia ongelmia sekä miettimään ratkaisuja niihin pulmiin. (Antikainen 2007, 382.) Äidin kanssa keskustellaan myös syntyvän vauvan vaikutuksesta perheenjäseniin sekä mahdollisesta synnytyksen jälkeisestä masennuksesta. Äitiä kehoitetaan kääntymään herkästi puolisonsa sekä muiden läheistensä puoleen apua tarvitessaan. (Puura 2003, 481.)

Toisessa haastattelussa synnytyksen jälkeen käydään läpi äidin synnytyskokemusta, sillä huonot synnytyskokemukset voivat tuottaa ongelmia äidin ja lapsen vuorovaikutussuhteessa (Antikainen 2007, 382). Lisäksi äitiä pyydetään kertomaan arjesta vauvan kanssa sekä siitä, miten perheen arki on muuttunut vauvan syntymän jälkeen. Myös tässä toisessa haastattelussa korostetaan äidille tukiverkoston ja läheisten tärkeyttä sekä rohkaistaan pyytämään apua vauvan hoidossa. Haastattelun lopussa on lista, jota terveydenhoitaja käyttää apunaan arvioidessaan äidin ja vauvan varhaista vuorovaikutusta. Listan avulla terveydenhoitaja tarkkailee esimerkiksi katsekontaktia, äidin tapaa käsitellä vauvaa, vuorovaikutuspuhetta sekä vuorovaikutuksen tunnesävyä. (Puura 2003, 481.) Molemmissa haastatteluissa esiin tulleet teemat, mahdolliset pulmat ja niihin saadut rat-

kaisut kirjataan ylös kirjausohjelmaan sekä terveystietomuksiin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, hakupäivä 28.2.2013).

Haastatteluiden lisäksi raskausaikana kohdussa olevan lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen kehittymistä seurataan äitiysneuvolassa keskustelemalla vuorovaikutukseen liittyvistä voimavaroista ja uhkista sekä vanhemmuuteen kasvamisesta. Kun lapsi on syntynyt, terveydenhoitaja arvioi kotikäynnillä vuorovaikutusta normaaleissa arjen tilanteissa, kuten esimerkiksi vaipanvaihdossa. (Honkaranta 2007, 140.)

Neuvolassa terveydenhoitaja seuraa lapsen sosioemotionaalista kehitystä jokaisella käynnillä. Vuorovaikutusta voi tarkkailla kiinnittämällä huomiota siihen, miten vanhempi pitää lasta sylissä, miten hän juttelee lapselle ja kuinka hän käsittelee lasta esimerkiksi pukiessaan tätä. Terveydenhoitaja tarkkailee vanhemman toiminnan lisäksi myös lasta: hakeeko vauva kontaktia vanhempaansa vai välttelekö hän sitä ja vastaako vauva vanhemman jutteluun. Kyvyttömyys vastata vuorovaikutusaloitteeseen voi kertoa vuorovaikutuksen vähäisyydestä, sen puutteesta tai hermoston kehityksen häiriöstä. (Honkaranta 2007, 140.) Voidaankin todeta, että vuorovaikutuksen laimea sävy voi johduttaa joko vanhemmasta tai lapsesta. Tämä vuorovaikutuksen vähäisyyden syynä voi olla esimerkiksi vanhemman heikko itsetunto tai lapsen sairaus. (Ivanoff ym. 2007, 36.)

2.3 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen neuvolassa

Toimiessaan neuvolassa terveydenhoitajan on tiedettävä, että vanhempien varhaisen vuorovaikutuksen syntyyn saama tuki lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana on merkittävää. Kun terveydenhoitaja tukee vuorovaikutuksen kehittymistä, on paremmat mahdollisuudet sille, että lapsen ja vanhemman välille syntyy suhde, jossa lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Tällöin lapsi tietää, että hänen perustarpeisiinsa vastataan. Myös vanhemmuutta vahvistaa tunne siitä, että he kykenevät hoitamaan lastaan hänen tarpeidensa mukaan. (Vilén ym. 2006, 87.) Keskustelemalla ja vanhempia kuuntelemalla terveydenhoitajan tulee havaita vanhempien mahdollinen tuen tarve (Honkaranta 2007, 140).

Kaarina Kemppisen tutkimuksessa ilmeni, että yli viidesosa äiti-vauva -pareista tarvitsi tukea varhaisessa vuorovaikutuksessa. Kemppisen mukaan terveydenhoitajat tarjosivat ylimääräisiä neuvolakäyntejä sellaisille vanhemmille, joilla oli ongelmia varhaiseen

vuorovaikutukseen liittyen. (Kemppinen 2007, 116–117.) Tukiessaan asiakkaidensa vuorovaikutussuhteita terveydenhoitajan tulisi muistaa, että varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen perustana on terveydenhoitajan ja vanhempien välinen luottamuksellinen kumppanuussuhde. Terveydenhoitaja ei saa liikaa asettua asiantuntijan rooliin, vaan hänen ja vanhempien suhteen tulisi olla tasavertainen ja toisiaan kunnioittava. Tässä vuorovaikutussuhteessa tärkeitä piirteitä ovat kunnioituksen lisäksi aitous, nöyryys ja empatia. Keskustelu, aktiivinen kuuntelu ja empatiakyky auttavat vanhempia ymmärtämään omia toimintamallejaan ja muuttamaan niissä esiintyviä heikkouksia parempaan suuntaan. (Antikainen 2007, 379–378.)

Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen kannalta on tärkeää, että terveydenhoitaja ja vanhemmat neuvottelevat toimintatavoistaan, ovat joustavia ja rehellisiä sekä asettavat yhdessä päämääriä. Molempien osapuolten tiedot ja taidot otetaan huomioon varhaista vuorovaikutusta käsitellessä. Kun asioista keskustellaan vastavuoroisesti ja neuvotellen, vanhempien vastustamisen tarve vähenee. Koska perheillä on erilaisia elämäntilanteita, täytyy ohjaamisen olla joustavaa, jolloin päämäärien tavoittelu onnistuu erilaisista olosuhteista huolimatta. Terveydenhoitajan ja vanhempien tasavertainen kumppanuussuhde auttaa vanhempia etsimään ratkaisuja omiin pulmiinsa myös niitä itse pohtimalla. (Antikainen 2007, 380.)

Tasavertaisen kumppanuussuhteen lisäksi myös terveydenhoitajan antama myönteinen palaute tukee vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta. Terveydenhoitaja voi lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta seuratessaan antaa positiivista ja kannustavaa palautetta siitä, mitä vanhempi tekee hyvin. Tärkeää on myös kertoa, miten vanhemman toiminta vaikuttaa lapseen. Myönteisen palautteen ansiosta vanhempi kokee olevansa lapselleen tärkeä, jolloin hän rohkaistuu tekemään vuorovaikutusaloitteita. (Antikainen 2007, 382.) Positiivisen palautteen avulla vanhemmat tulevat tietoisiksi omasta toiminnastaan vuorovaikutustilanteissa, mikä puolestaan vahvistaa vanhemmuutta. (Honkaranta 2007, 140).

Yksi varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen keino on vauvahavainnointi, jossa terveydenhoitaja toimii vauvan äänenä ja auttaa vanhempaa tunnistamaan vauvan eleitä sekä tulkitsemaan vauvan viestejä. Vauvahavainnointi keskittyy äidin ja vauvan sisäisiin tuntemuksiin ja siihen, miten tunteet näkyvät vuorovaikutuksessa. Vauvahavainnointi onkin erittäin tärkeä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen muoto ja sen tavoitteena on

saada vanhemmat ymmärtämään lapsen tarpeita sekä vastaamaan niihin turvallisuutta luovalla tavalla. (Antikainen 2007, 382–383.) Vauvaobservaatiossa eli vauvahavainnoinnissa vauvaa seurataan useassa hoitotilanteessa, esimerkiksi vaipanvaihdossa ja vauvan syöttämisessä. Tällaisessa hoitotilanteessa terveydenhoitajan tulee olla riittävän lähellä ja samalla riittävän kaukana, jotta hän voi toimia hienovaraisesti ja ammatillisesti äidin tukena. (Schulman 2003, 71.)

Vauvahavainnoinnin ohella terveydenhoitaja voi käyttää varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa myös roolimallintamista. Roolimallintaminen tarkoittaa terveydenhoitajan asiakassuhteellaan antamaa esimerkkiä hyvästä vuorovaikutussuhteesta vanhemmille. Tämän mallin perusteella vanhemmat osaavat luoda hyvän vuorovaikutussuhteen lapseensa, jolloin heidän itsetuntonsa vanhempana kasvaa. Jos vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa on jotain huonosti toimivaa, voi terveydenhoitajan olla vaikeaa huomauttaa siitä. (Antikainen 2007, 383.) Tampereella tehdyn Lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisy lastenneuvolassa -tutkimusprojektin mukaan terveydenhoitajan puhumattomuus ongelmista vanhempien kanssa johtaa siihen, että niitä ei voida yhdessä tarkastella ja ratkaista. Tämä puhumattomuus vaikeuttaa yhteistyötä vanhempien kanssa ja lisää ahdistusta. (Puura & Tamminen & Mäntymaa & Virta & Turunen & Koivisto 2001, 4860.) Kehittämistä vaativia asioita voikin kyseenalaistaa ihmettelemällä niitä ääneen, antamalla vaihtoehtoja, esittämällä erilaisia näkökulmia asiaan, antamalla faktatietoa vauvan havainnointikyvystä tai näyttämällä itse mallia. Vanhempien luonteesta riippuen myös huumoria voi käyttää apuna vaikeiden asioiden sanomisessa. Kyseenalaistamisen tarkoituksena on saada vanhemmat itse huomaamaan lapsen kannalta kielteinen toimintansa ja pohtimaan ratkaisuja. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen lähtökohtana ovat lapsen tarpeet, jotta lapsi kehittyisi normaalisti ja saisi luotua turvallisen kiintymyssuhteen vanhempiinsa. (Antikainen 2007, 383.)

Stakesissa toimi vuosina 1997–2002 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen perustason työssä, ennaltaehkäisevä mielenterveystyö lastenneuvolassa -projekti. Projektin tarkoituksena oli saada varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen osaksi perustason terveydenhuoltotyötä kiinteämmin ja tavoitteellisemmin kuin ennen. Projektissa terveydenhuollon ammattilaisille järjestettiin kahden vuoden koulutus, joka käsitteli muun muassa lapsen kehitystä, työntekijän omia vuorovaikutustaitoja ja varhaisen vuorovaikutuksen tukemista. Projektin ansiosta terveydenhoitajilla on nyt valmiuksia lasten psyykkisen kehi-

tyksen tukemiseen ja koulutuksia järjestetään vuosittain ympäri Suomea. (Hastrup & Toikka & Solantaus 2005, 5–37.)

3 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Varhainen vuorovaikutus on lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä, kaikkea sitä, mitä he tekevät yhdessä lapsen ensimmäisinä elinvuosina: laulamista, leikkimistä, loruilua, silitelyä sekä muuta yhdessä oloa (Karling & Ojanen & Sivén & Vihunen & Vilén 2009, 100). Tällainen vuorovaikutus tulee vanhemmalta normaalisti luonnostaan, kun hän hakee katsekontaktia lapseen tai pitää häntä lähellään. Tällöin vauva oppii vastaamaan vuorovaikutukseen aluksi katseellaan, ja kehittyessään hymyllään. (Hermanson 2008, hakupäivä 13.11.2012.) Lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus on hyvin tärkeää lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta, sillä silloin lapsi tuntee olonsa turvallisiksi sekä tietää olevansa tärkeä. Jo lapsuudessa koettu perusturvallisuus ja luottamuksen tunne heijastuvat lapsen myöhempään elämään, sillä ne luovat hyvän pohjan tasapainoiselle itsetunnolle ja empatiakyvyille. (Karling ym. 2009, 100.)

Varhaisella vuorovaikutuksella on suora yhteys lapsen myöhempisiin ihmissuhteisiin sekä minäkuvan muodostumiseen (Karling ym. 2009, 100). Tämä vuorovaikutus siis vaikuttaa lapsen ja vanhemman myöhempään vuorovaikutukselliseen toimintaan (Kemppinen 2007, 83). Kauppila-Karlssonin ja Lindholmin (2004) mukaan varhaisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys myös ihmisen myöhemmälle kehitykselle. Vanhemman ja lapsen välillä olevat tunnekokemukset ohjaavat lapsen aivojen toiminnallista kehitystä ja näin siis rakentavat pohjaa koko myöhemmälle kehitykselle. (Kauppinen-Karlsson & Lindholm 2004, 103.)

Kun lapsi huomaa, että hänestä välitetään ja hän on tärkeä, muodostuu hänelle mielikuva siitä, että hän on tarpeellinen ja maailma on turvallinen paikka elää. Tällainen perusturvantunne auttaa häntä tutustumaan ympäristöönsä: lapsi alkaa leikkiä ja oppii sitä kautta uusia asioita. Lapsi myös huomaa, mistä hän saa tukea ja hoivaa silloin, kun hän sitä tarvitsee. (Karling ym. 2009, 100.) Lapsi oppii viestittämään omia kokemuksiaan myös muille ihmisille, kun hän ymmärtää, että hänen tarpeensa ja tunteensa huomioidaan. Omien tunteiden jakaminen auttaa myös lasta tunnistamaan omia tunteita ja tunnetiloja, mikä puolestaan johtaa emotionaalisen itsesäätelyn ja myönteisen itsetunnon rakentumiseen. (Hermanson 2008, hakupäivä 13.11.2012.) Lapsen perustarpeista huolehtiminen antaa alun sille, että lapsi huomaa kiinnostuvansa vuorovaikutuksesta. Jos lasta ei kuitenkaan oteta vakavasti ja hänen tarpeitaan laiminlyödään jatkuvasti, hän ei osaa enää suhtautua itseensä tai ympäristöönsä luottavaisesti. Näin onkin tärkeää, että

lapsi pystyy solmimaan kestävän ja turvallisen tunnesuhteen muutamaan häntä hoitavaan ihmiseen, yleensä isään tai äitiin. (Karling ym. 2009, 100.)

Tavallinen arki lapsiperheessä sekä kestävät ihmissuhteet antavat hyvän pohjan lapsen kehitykselle ja varhaisvuosien kasvulle. Tällöin lapsen perustarpeista, kuten unesta, ruoasta, ulkoilusta ja puhtaudesta huolehditaan, hänelle asetetaan turvallisia rajoja ja osoitetaan huolenpitoa sekä rakkautta. (Karling ym. 2009, 98.)

3.1 Varhainen vuorovaikutus alkaa jo kohdussa

Varhainen vuorovaikutus alkaa jo lapsen ollessa kohdussa. Sikiön ja äidin välinen suhde raskauden aikana luo pohjaa syntymän jälkeiselle vuorovaikutukselle. Sikiö on vuorovaikutuksessa äitiinsä liikkeiden, äänien, rytmien, makujen ja tuntoaistin kautta. Mitä pidemmälle raskaus etenee, sitä enemmän sikiön aktiivisuus kasvaa ja näin myös äiti oppii erottamaan sikiön reaktiot sekä liikkeet. (Karling ym. 2009, 98.) Odottava äiti luo raskautensa aikana mielikuvia sikiöstä ja syntyvästä vauvasta. Vauva on kuitenkin aina hieman erilainen, millaiseksi äiti on hänet kuvitellut. Viimeisten raskauskuukausien aikana äiti alkaa yleensä purkaa mielikuviaan vauvasta ja näin valmistuu ottamaan vastaan sen vauvan, joka sitten syntyy. (Niemelä 2003, 238.)

Isällä tämä varhainen vuorovaikutus sikiöön ei ole yhtä helppoa kuin raskaana olevalla äidillä. Isä voi kuitenkin tuntea sikiön liikkeet tunnustelemalla raskaana olevan äidin vatsaa ja jutella lapselle niin kuin odottava äitikin. Tällainen yhteys syntymättömään lapseen on tärkeää, sillä se valmistaa miestä ja naista vanhemmuuteen. (Karling ym. 2009, 98.)

Sikiö kuulee äidin ja muun perheen äänet kohtuun. Sikiö myös tottuu nopeasti äidin elämänrytmiin ja alkaa reagoida äidin liikkeisiin ja kosketuksiin vatsan läpi. Sikiölle tutut äänet, liikkeet ja tuoksut auttavat häntä jäsentämään tulevaa maailmaa ja valmistavat muutokseen. Äidin laulu, rauhallinen juttelu ja vatsan sively rauhoittavat eloisesti liikkuvaa sikiötä. (Karling ym. 2009, 98.)

3.2 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle

Lapsen läheisimmät ihmissuhteet vaikuttavat paljon lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Kun perheeseen tulee lapsi, perhe käy läpi monenlaisia tunteita ja uuteen tilanteeseen täytyy sopeutua. Perheen valmiudet käsitellä tunteita vaikuttaa siihen, millaiset eväät lapsi elämälleen saa. Tärkeimmät ihmissuhteet lapsen psyykkisen kehityksen kannalta ovat lapsen suhteet vanhempiinsa. Vanhempien ja lapsen välinen varhainen vuorovaikutus voi vahvistaa tai toisaalta heikentää lapsen psyykkistä kehitystä. (Antikainen 2007, 375.)

Vauvalla on heti syntymästään lähtien valmiudet aktiiviseen vuorovaikutussuhteeseen (Antikainen 2007, 375). Tällöin vauvan aivojen toiminnallinen kehitys alkaa ja siihen vaikuttaa suuresti lapsen sekä häntä hoitavan aikuisen välisen vuorovaikutuksen laatu (Sinkkonen 2012, 181). Hyvän ja riittävän vuorovaikutuksen myötä lapselle muodostuu perusta hahmotuskykyyn, turvallisuuden kokemiseen, uuden oppimiseen, ihmissuhteiden solmimiseen ja stressinsietoon (Cacciatore 2009, hakupäivä 14.11.2012). Hyvä varhainen vuorovaikutus voi myös edistää lapsen kielellistä kehitystä (Kemppinen 2007, 77).

Lapsen ensimmäisiä tunneviestinnän merkkejä on hymy muutaman kuukauden ikäisenä. Kun vanhempi vastaa vuorovaikutukseen, vauva oppii ilmaisemaan hyvää oloa esimerkiksi halaamalla ja suukottelemalla. (Cacciatore 2009, hakupäivä 14.11.2012.) Vuorovaikutussuhteessa lapsi saa vuorotteluleikkien avulla opetella vastavuoroisen keskustelun perustaa ja luoda itselleen vuorovaikutusmallin. Vuorovaikutusmalli sisältää lapsen käsityksen itsestään, häntä hoitavista aikuisista ja vuorovaikutuksesta. Lapsi alkaa muodostaa sisäistä kuvaa omista kiintymyskohteistaan ja nämä kiintymyskokemukset ovat perustana lapsen omanarvontunteelle sekä toisten kunnioittamiselle. (Antikainen 2007, 375–376.)

Vanhemman hoivakäyttäytyminen ja lapsen kiintymyskäyttäytyminen muodostavat yhdessä varhaisen vuorovaikutuksen. Vaikka alussa aikuisen taidot vuorovaikutusaloitteiden tekemisessä ovat merkittävämmässä asemassa vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta, myös lapsi on aktiivinen vuorovaikutuksen osapuoli. (Antikainen 2007, 375–376.) Mirjami Mäntymaan väitöstutkimuksessa *Early Mother-Infant Interaction - Determinants and Predictivity* vahvistui ajatus siitä, että lapsen rooli vuorovaikutuksen

aktiivisena osapuolena on merkittävä ja lapsen vuorovaikutuskäyttäytyminen vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuun samalla tavoin kuin äidinkin (Mäntymaa 2006, 75).

Lapsen kehitys saattaa hidastua, jos hän ei saa vastakaikua aikuiselta yrittäessään saada huomiota. (Cacciatore 2009, hakupäivä 14.11.2012.) Heikko varhainen vuorovaikutus voi myös ennustaa kroonisia tai toistuvia terveysongelmia kahden ensimmäisen ikävuo- den aikana (Mäntymaa 2006, 52). Vaikka varhainen vuorovaikutus olisikin puutteellis- ta, pieni vauva tuntee kuitenkin olevansa yhtä häntä hoitavan aikuisen kanssa. Vasta myöhemmässä vaiheessa lapsi alkaa ymmärtää hänen ja vanhemman olevan erillisiä yk- silöitä. Hyvän vuorovaikutuksen myötä lapsen minäkuva kehittyy, sillä silloin lapsella on läheisiä vuorovaikutussuhteita ja lapsi tuntee olevansa arvokas. Tämä tunne omasta itsestä on perusta lapsen psyykkiselle kehitykselle. (Antikainen 2007, 375.)

3.3 Varhainen vuorovaikutus edistää kiintymyssuhteen syntymistä

Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa syntyy tunneside, jota kutsutaan kiintymyssuhteeksi. Kiintymyssuhteen syntyyn vaikuttavat lapsen vuorovaikutuksessa saamat kokemukset, joten kiintymyssuhde voi ilmetä eri tavalla äitiin kuin isään. (Silvén & Kouvo 2010, 70-71.) Lapsi kiintyy hoivaajaansa luonnollisesti, koska lapsi selviää hengissä vain kokeneemman ja elämää nähneen yksilön turvin. Kiintymyssuhde muodostuu turvallisuudentarpeen pohjalta ja yleensä kiintymys kohdistuu lähimpään aikuiseen, vaikka aikuinen laiminlöisikin lapsen tarpeita. (Sinkkonen 2003, 93.) Van- hemman tehtävä on auttaa lapsen turvallisuudentunteen palautumisessa, esimerkiksi sil- loin, jos lapsi tuntee turvattomuutta kivun vuoksi. Kun lasta hoitaa yksi aikuinen, johon lapsella on kiintymyssuhde, turvallisuudentunne pysyy yllä. Kiintymyssuhdeteorian asi- antuntija Daniel A. Hughesin mukaan turvallisuudentunne ja lasta hoitavat aikuiset ovat tärkeitä etenkin alle kolmevuotiaalle lapselle. (Hughes 2011, 31–32.)

Myös kiintymyssuhdeteorian luoja John Bowlby (1907–1990) korosti vanhempien mer- kitystä lapsen kehitykselle. Bowlbyn mukaan kiintymyskäyttäytyminen näkyy sel- keimmin varhaislapsuudessa, mutta sen vaikutus jatkuu läpi ihmisen elämän. Kiinty- myskäyttäytyminen tulee esille esimerkiksi erotilanteissa, kun lapsen äiti poistuu vau- van lähettäviltä, jolloin vauva ilmaisee haluavansa lisätä läheisyyttään äitiin. (Broberg

& Almqvist & Tjus 2005, 116–123.) Tässä tilanteessa ilmenee yleensä yksi varsinaisen kiintymiskäyttäytymisen muoto, itku (Sinkkonen 2003, 93).

Lapsen käytöksessä kiintymyssuhteen laatu alkaa näkyä ensimmäisen ikävuoden loppupuolella. Parhaiten sitä voi arvioida lyhyissä erotilanteissa, joissa turvallisen kiintymyssuhteen omaava lapsi uskaltaa irrottautua vanhemmasta vähäksi aikaa ja tutkii ympäristöönsä luottaen siihen, että vanhempi on tarvittaessa tukena. Lapsi, joka kokee olonsa turvattomaksi, saattaa äidin nähdessään kääntää päänsä pois ja välttää katsekontaktia. Ristiriitainen käytös on myös usein merkki turvattomuudesta. (Honkaranta 2007, 140.)

Kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä lapsen tulevaisuutta ajatellen. Kiintymyssuhteen tavoitteena on muodostaa lapselle perusturvallisuuden tunne, joka kehittyy arjen tilanteissa, kuten lapsen hakiessa huomiota itkemällä. Kiintymyssuhde liittyy myös vauvan tunnetilojen sekä vireystilan säätelyyn. Koska tunne- ja vireystilat eivät ole tahdonalaisia, vauva tarvitsee hoitajan huolehtimaan unen ja valveillaolon vuorottelusta. Kiintymyssuhteen myötä lapselle kehittyy ensimmäisen ikävuoden lopussa kyky ilmaista tunteitaan tahdonalaisesti, jolloin hän pystyy näyttämään mielialojaan ympäristölleen. Kun lapselle on kiintymyssuhteen myötä syntynyt tunne turvallisuudesta, tulee hänelle tarve tutkia ympäristöönsä ja oppia uutta. Kaikki nämä kiintymyssuhteen vaikutukset kehittyvät varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. (Salo 2003, 52–54.)

Kiintymyssuhdeteoriassa ei ole kyse siitä, rakastaako vanhempi lastaan. Vaikka vanhempi rakastaisikin lastaan hyvin paljon, voi hänellä olla ongelmia antaa lapselleen turvallista kokemusmaailmaa, jonka avulla lapsi saa kuvan itsestään ja maailmasta. (Vilén ym. 2006, 88.) On myös huomattava, että kiintymyssuhde ei synny itsestään vauvan ja vanhemman välille. Kiintymyssuhteen muodostumiseen vaaditaan riittävän paljon aikaa ja fyysistä läsnäoloa. Kuitenkaan pelkkä läheisyys ja läsnäolo eivät riitä, sillä kiintymyssuhteen kehittymiseen tarvitaan varhaista vuorovaikutusta. Kun kiintymyssuhde kerran syntyy, säilyy se ihmisen koko elämän ajan ja sen hallitseminen tietoisesti on mahdotonta. Tästä esimerkkinä ovat tapaukset, jolloin lapsi kaipaava vanhempansa vielä pitkän aikaa tämän kuoltua. (Salo 2003, 45–46.)

3.4 Leikki ja laulu varhaisen vuorovaikutuksen tukena

Lapsi oppii ensimmäiset vuorovaikutustaidot jo parin kuukauden ikäisenä, kun hän on kymmeniä sekunteja katsekontaktissa ja aloittaa jokeltelun häntä hoitavan aikuisen kanssa. Näin merkittäviä leikkihetkiä tulee luontevasti hoivatilanteisiin. (Salo & Tuomi 2008, 36.) Hoivatilanteissa tapahtuvan vuorovaikutuksen myötä lapsi alkaa erottaa vuorovaikutuksen eri sävyjä ja tällöin lapselle kehittyy kyky leikkiä (Kalliala 2002, 186). Ensimmäinen tärkeä ihmissuhde muodostaakin lapselle halun leikkiä. Vanhemman ja lapsen yhteiset laulut, lorut ja leikit auttavat lasta hahmottamaan ympäristöään sekä itseään. (Airas & Brummer 2002, 163.)

Vanhemman ja vauvan välisiin leikkeihin kuuluu koskettelua ja katsekontaktia, joten leikkiessä vauvan aistit aktivoituvat monipuolisesti. Leikit ja yhteiset hetket auttavat vauvan aivojen kehitystä sekä ympäristön hahmottamista. (Airas & Brummer 2002, 168.) Kuten aikaisemmin todettiin varhaisen vuorovaikutuksen olevan yhteydessä lapsen minäkuvan syntyyn, auttaa myös leikki lasta muodostamaan käsitystä itsestään. Minäkuvan muodostuessa lapsi oppii huomaamaan oman roolinsa sosiaalisessa vertaisryhmässä. Leikkiessään muiden kanssa lapsi tarvitsee kommunikointiin puhetta ja näin ollen myös lapsen puhe kehittyy. (Helenius 2004, 35;45.)

Lapsi nauttii hetkistä, jolloin aikuinen seurustelee ja leikkii hänen kanssaan. Ääntä ja kosketusta yhdistelevät leikit, jotka vaihtelevat rauhallisista innostuneisiin hetkiin, tuottavat lapselle mielihyvää. Erilaiset leikit ja seurustelutavat auttavat lasta oppimaan merkittäviä itsesäätelyn ja innostumisen keinoja. (Salo & Tuomi 2008, 36–37.) Esimerkiksi esineleikkien kautta lapsi oppii ilmaisemaan tunteitaan sekä saa malleja sosiaaliseen vuorovaikutukseen (Lyytinen & Lyytinen 2002, 89). Leikin avulla lapsen ajattelutavat kehittyvät, sillä leikistä syntyvien mielikuvien toteutumiseksi lapsen on pohdittava omaa käyttäytymistään (Helenius 2004, 35).

Leikki sijoittuu mielikuvitusmaailman ja se rakentuu lapsen mielikuvien avulla. Leikki onkin tärkeä edellytys lapsen mielikuvituksen kehitykselle, jolloin lapsi oppii luomaan jotakin uutta. Mielikuvituksen avulla lapsi luo tilanteita, joita ei ole konkreettisesti olemassa. Leikkiessään lapsi oppii erottamaan toden tarusta ja näin hän syventää tietämystään todellisuudesta. (Helenius 2004, 46–47). Noin vuoden ikäisenä näkyvät ensimmäiset merkit lapsen mielikuvitusleikeistä. Aluksi lapsi on itse

mielikuvitusleikkiensä kohteena, mutta jo 13–15-kuukauden ikäisenä hän suuntaa leikkejensä myös toisiin, esimerkiksi syöttää pehmolelujaan. Leikin kehittyessä lapsi ottaa leikkiessään erilaisia rooleja, eikä enää välttämättä esiinny itsenään leikeissään. Tällöin lapsi on oppinut omasta persoonallisuudestaan niin paljon, että pystyy asettumaan toiseen rooliin. (Kalliala 2002, 190–191.)

Laulun merkitys tulee esille Andrea Marie Cevascon väitöskirjassa *The effects of mothers' singing on full-term and preterm infants*. Cevasco on tutkinut musiikin vaikutusta äiti-lapsi-suhteeseen. Tutkimukseen osallistui 72 täysiaikaista vastasyntyntä ja heidän äitiään, jotka jaettiin koeryhmään ja kontrolliryhmään. Koeryhmän äidit saivat nauhoittaa cd:lle itse laulamanaan Brahmsin kehtolaulun, jota he soittivat vauvalle silloin kuin halusivat. Koeryhmän äidit kokivat cd-levyn sekä musiikin käytön vaikuttaneen äiti-lapsi-suhteeseen positiivisesti ja cd-levyllä olevan laulun rauhoittaneen lasta. (Cevasco 2006.)

Koska loru- ja leikkiopas pohjautuu niin vahvasti varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen lorujen avulla, on teoreettiseen viitekehykseen haluttu ottaa mukaan tietoa leikin merkityksestä lapsen kehitykselle. Tähän osioon koottu teoriaosuus leikin merkityksestä tukee ajatusta siitä, että leikkien avulla vanhempi voi vahvistaa suhdetta lapseensa. Näin ollen voidaan todeta, että projektin tuotoksena syntynyt loru- ja leikkiopas on hyödyllinen sekä vanhemmille että varhaista vuorovaikutusta ohjaaville terveydenhoitajille. Ohjatessaan varhaista vuorovaikutusta terveydenhoitajan tulee ottaa huomioon yleisiä ohjauksen toteuttamiseen liittyviä seikkoja.

3.5 Hyvä ohjaus edistää varhaisen vuorovaikutuksen tukemista

Ohjaus kuuluu olennaisena osana asiakkaan kokonaishoitoon. Sen avulla pyritään tukemaan asiakasta, jotta hän pystyisi hoitamaan itseään ja saisi aloitteellisuutta parantaa elämänlaatuaan hänelle sopivalla tavalla, tämän projektin aihepiiriin viitaten kehittää varhaista vuorovaikutusta. (Torkkola, Heikkinen & Tiainen 2002, 24; Kyngäs, Kääriäinen, Poskiparta, Johansson, Hirvonen & Renfors 2007, 25.) Ohjauksessa täytyy ottaa huomioon asiakkaan ennakkotiedot asiasta: mitä hänelle täytyy kertoa ja mitä hän itse haluaa tietää. Jokaisen asiakkaan kohdalla on mietittävä, mikä on paras tapa kertoa hänelle asiasta. Kun asiakas saa tarpeeksi tietoa, voi hän itse päättää, mikä on tärkeää juuri

hänen kohdallaan. (Kyngäs ym. 2007, 47.)

Maria Kääriäisen, Helvi Kynkään, Liisa Ukkolan ja Kaarina Torpan (2005) mukaan ohjauksen toteutuksessa tarvitaan selviä toimintaedellytyksiä, joita ovat esimerkiksi asianmukaiset tilat, oikea henkilökuntamitoitus sekä terveydenhuoltohenkilökunnan ohjausvalmiudet (Kääriäinen ym. 2005, 122). Ohjaustilanteen onnistumisen kannalta ohjaustilanne pitää suunnitella ja valmistella hyvin. Suunnittelussa otetaan huomioon asiakkaan tarpeet, joiden pohjalta asetetaan tavoitteet. (Torkkola ym. 2002, 26.) Esimerkiksi varhaista vuorovaikutusta ohjatessa terveydenhoitajan on huomioitava, millaista tukea asiakas vuorovaikutukseen lapsensa kanssa tarvitsee. Torkkola ym. (2002) jatkavat, että asiakkaan sairauskertomuksiin on hyvä tutustua ennen ohjausta, jotta hoitaja saa kaiken tarvitsemansa tiedon asiakkaan sairauksista ja elämäntilanteesta. Näiden tietojen avulla ohjaustilanne on helpompi suunnitella vastaamaan asiakkaan vaatimuksia. (Torkkola ym. 2002, 26.)

3.6 Kirjallinen ohjausmateriaali varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa

Suullisen ohjauksen tukena on hyvä käyttää kirjallisia ohjausmateriaaleja. Näihin kirjallisiin ohjausmateriaaleihin kuuluvat kirjalliset oppaat ja ohjeet. Ne voivat olla lyhyitä ohjeita tai monisivuisia oppaita ja kirjasia. Ohjausmateriaalin tarkoituksena on selvittää potilaalle esimerkiksi tulevista hoitoon liittyvistä asioista. Kun asiakas saa ohjeet itselleen kirjallisena, hänen on helppo perehtyä asiaan ja tarkastaa tietojaan ohjeesta. (Kyngäs ym. 2007, 124.) Yleensä pelkkä suullinen ohjaus ei riitä, jolloin tukena on käytettävä kirjallista ohjausmateriaalia (Torkkola ym. 2002, 25). Ohjausmateriaalin merkitys kasvaa tilanteissa, joissa suullista ohjausaikaa on vähän. Ohjeen tulisi olla jokaisen asiakkaan tarpeiden ja tietojen mukainen. (Kyngäs ym. 2007, 124.) Neuvolassa varhaisen vuorovaikutuksen ohjaukselle voi jäädä vain vähän aikaa, sillä kasvavan lapsen kehitystä seurattaessa niin moni asia täytyy ottaa huomioon. Terveydenhoitajan on hyvä puhua varhaisesta vuorovaikutuksesta vanhemman kanssa ja myös vanhemman kotiin saama, tämän projektin tuotoksena syntynyt, loru- ja leikkiopas antaa lisää tietoa varhaisesta vuorovaikutuksesta sekä sen edistämisestä. Opas on tehty kaikille alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille, riippumatta siitä, onko heidän vuorovaikutuksensa lapsen kanssa tukea vaativaa vai jo ennestään riittävän hyvää.

Kirjallisessa ohjausmateriaalissa on tärkeää kieliasun sekä sisällön ymmärrettävyys ja sopivuus (Kyngäs ym. 2007, 125). Riitta Hyvärinen (2005) toteaa, että hyvässä kirjallisessa ohjeessa myös juonen loogisuudella on suuri merkitys: tarinan on edettävä johdonmukaisesti. Tällöin ohjeessa olevat asiat liittyvät toisiinsa eikä juoni etene hyppäyksittäin. Asiat on laitettava tärkeysjärjestykseen - alussa kerrotaan keskeisimmät asiat ja lopuksi kerrotaan toisarvoisemmat. Näin ohje on helposti ymmärrettävä. (Hyvärinen 2005, 1769–1773, hakupäivä 21.5.2012.) Myös sillä on merkitystä, milloin ja missä paikassa materiaalia tarjotaan asiakkaalle. Kirjallinen ohjausmateriaali tulisi tarjota asiakkaalle heti kun mahdollista, jos kyseisen asian toteutus vaatii harjoittelua. (Kyngäs ym. 2007, 125.)

Asiakkaan puhuttelu on yksi hyvän ohjeen tunnusmerkeistä. Tällöin asiakas ymmärtää, että ohje on tarkoitettu juuri hänelle. Ohjeen tekijä päättää ohjeen puhuttelutavasta, teitittäänkö vai sinutellaanko asiakasta. Jos ei ole tietoa, miten ohjeen vastaanottaja suhtautuu sinutteluun, on teitittely parempi vaihtoehto. Ohjeessa ei kuitenkaan tulisi käyttää epäkohteliasta käskytystä, kuten ”älä tee niin” tai ”sinun täytyy tehdä näin”. Käsky muodot saattavat aiheuttaa asiakkaassa alemmuuden tunteita, mikä ei edistä hyvän hoitosuhteen muodostumista. (Torkkola ym. 2002, 36–37). Tämän projektin tuotoksena syntyneen oppaan teoriaosa aloitetaan puhuttelemalla vanhempaa lausahduksella ”Hyvä vanhempi!”. Tällä lausahduksella on haluttu kertoa vanhemmalle, että juuri hän on suuressa roolissa varhaisen vuorovaikutuksen rakentamisessa.

Otsikko ja ensimmäinen virke antavat vihjeen siitä, mitä ohje pitää sisällään. (Torkkola ym. 2002, 36). Ohjeen tärkein asia tulee ilmi päälauseessa, jota sivulause täydentää. Virkkeiden pitää olla selviä ja kohtuullisen lyhyitä, sillä pitkät lauseet aiheuttavat ongelmia ymmärtämisessä. Lauseiden välillä on hyvä käyttää kytkentäilmauksia, joita ovat esimerkiksi koska, mutta ja vaikka. Näin lauseita on helppo yhdistellä ja tekstistä tulee helppolukuista. (Hyvärinen 2005, 1769–1773.)

Ulkoasu on hyvä ottaa huomioon kirjallista ohjetta tehdessä. Ohjeeseen valitaan selkeä kirjasintyyppi sopivalla kirjasinkoolla ja teksti jaotellaan sekä asetellaan selkeästi. Tekstiä voi elävöittää kuvien ja taulukoiden avulla, mitkä ovat tarkkoja ja mielenkiintoa herättäviä. Tekstistä voi alleviivata tärkeitä asioita ja myös ohjeen väritys ja koko kannattaa huomioida. (Kyngäs ym. 2007, 127.) Tässä projektissa on oppaan ulkoasuun kiinni-

tetty runsaasti huomiota. Näistä visuaalisista huomioista kerrotaan tarkemmin projektin toteutuksen kuvauksessa.

4 PROJEKTIRAPORTTI

4.1 Projektin tarkoitus ja tavoitteet

Projekti on työmuoto, jolla pyritään saavuttamaan yhdessä ennalta määritellyt tavoitteet (Kettunen 2009, 15). Projektille tunnusomaisia piirteitä ovat suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, kertaluonteisuus, määrätyt resurssit ja kokonaisuuden ohjaus. Projektityössä tärkeää on huolellinen suunnittelu, mutta täytyy muistaa, että suunnitelma voi projektin edetessä muuttua. Työelämässä tulee eteen erilaisia projekteja ja siksi projektityön tekeminen opinnäytetyönä on kannattavaa. (Hakala 1998, 24–27.)

Tämä projekti on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallinen opinnäytetyö on joko käytännön toiminnan opastamista, ohjeistamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä ja se tehdään työelämään soveltaen. Esimerkkejä toiminnallisesta opinnäytetyöstä ovat muun muassa perehdyttämispas tai turvallisuusohjeistus. Kohderyhmästä riippuen toteutustapana voi olla esimerkiksi vihko, kirja tai tapahtuma. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.)

Tavoitteet määrittävät, mitä projektissa on tarkoitus tehdä ja millä keinoin projektia lähdetään toteuttamaan (Kettunen 2009, 100). Hyvät tavoitteet ovat sellaisia, jotka projektilla on mahdollista saavuttaa. Tavoitteiden tulee olla selkeitä, sillä ne antavat suunnan koko projektityöskentelylle. Loppuvaiheessa projektin tavoitteisiin palataan taas uudelleen, kun suoritetaan projektin arviointia ja pohditaan, ovatko projektille asetetut tavoitteet täyttyneet. Projektille määritellään yksi päätavoite ja se voidaan tarvittaessa jakaa osatavoitteisiin. Projektin tavoitteen tulee olla konkreettinen ja projektin edetessä on hyvä aika ajoin tarkistaa, että työskentely on kohdennettu tavoitteen mukaan. (Paasivara, Suhonen & Nikkilä 2008, 123–124.)

Tässä projektissa tarkoituksena oli tehdä toimiva loruopas 0-3-vuotiaiden lasten vanhemmille. Oppaan alussa kerrotaan selkeästi varhaisesta vuorovaikutuksesta, sen merkityksestä lapsen kehitykselle sekä lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle. Oppaassa esitellään myös loru- ja laululeikkejä, joita voi kokeilla kotona lapsen kanssa. Oppaan loppuun koottiin lista kirjoista ja muista lähteistä, joista vanhemmat löytävät lisää ohjeita leikeille. Loruopasta käytiin esittelemässä puolivuotiaiden ryhmässä Vaaranlammen

neuvolassa Rovaniemellä. Projektin tavoitteena oli tukea vanhempien ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta lorujen, leikkien sekä yhdessäolon kautta ja luoda työväline terveydenhoitajille varhaisen vuorovaikutuksen ohjaamiseen.

4.2 Rajaus, liittymät ja organisointi

Aika- ja kustannusresurssit vaikuttavat suuresti projektin rajaamiseen. Rajauksessa tärkeää on löytää sopiva kokonaisuus, joka on mahdollista toteuttaa projektille varatussa ajassa. Projekti voi jopa epäonnistua väärän tai liian epäselvän rajauksen takia. Rajausta tehdessä on tärkeää miettiä projektin lopputuloksen kannalta tärkeitä asioita ja katsoa aihetta eri näkökulmista. (Ruuska 2008, 186–187.) Rajausta pohdittaessa tarkennetaan myös projektin kohderyhmä, jolle tuote on suunnattu käytettäväksi. Tavoitteena on saada kohderyhmä toimimaan tuotteen ohjeistuksen mukaan. Kohderyhmä määritetään esimerkiksi iän, koulutuksen tai toimeksiantajan toiveiden mukaan. Projektin tuotteen sisällön määrää se, kenelle idea on suunniteltu, joten kohderyhmän tarkka rajaaminen on tärkeässä roolissa. (Vilkka & Airaksinen 2003, 38–40.)

Projektin kohderyhmäksi rajattiin 0-3-vuotiaat lapset ja heidän vanhempansa. Vaaranlammen neuvolan henkilökunta on esittänyt kohderyhmäksi 0–3 -vuotiaat, koska he kaipaavat opasta juuri tämän ikäisille. Mäntymaan ja Tamminen (1999) artikkelissa Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys kerrotaan kolmen ensimmäisen ikävuoden olevan tärkeimpiä lapsen kehityksen kannalta, koska tällöin lapsen kognitiivisissa, biologisissa ja vuorovaikutuksellisissa ominaisuuksissa tapahtuu merkityksellisiä muutoksia (Mäntymaa & Tamminen 1999, 2447–2453, hakupäivä 21.5.2012) Myös kiintymyssuhdeteorian asiantuntija Daniel A. Hughes pitää tärkeänä näiden osalueiden kehittymistä kiintymyssuhteen myötä (Hughes 2011, 19). Kun vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus on jatkuvaa ja toistuvaa, syntyy ihmissuhde, joka luo pohjaa lapsen myöhemmille ihmissuhteille. Lapsen kehittyessä lapsen sekä vanhemman vuorovaikutuksen luonne muuttuu ja se jatkuu koko eliniän. (Mäntymaa & Tamminen 1999, 2447–2453, hakupäivä 21.5.2012.)

Tämän projektin rajausta perusteltiin myös kiintymyssuhdeteorialla. Kiintymyssuhdeteoriassa ajatellaan, että lapsi muodostaa pysyvän perustan vuorovaikutussuhteessa toimimiseen jo ensimmäisen ikävuoden aikana (Ahlqvist & Kanninen 2003, 357). Ensimmäisen

mäisen ikävuoden jälkeen myös kiintymyssysteemi, eli aikuisen ja lapsen välinen läheisyydensäätely, tarkentuu, mikä auttaa lasta muuttamaan käyttäytymistään sen mukaan, kuinka hänen läheisin aikuisensa toimii (Rusanen 2011, 29).

Projektin organisaatiomuoto valitaan sen mukaan, kuinka laaja projekti on kyseessä ja kuinka monta ihmistä on toteuttamassa projektia. Pienissä projekteissa organisaatio pidetään kevyenä ja sitä voidaan kasvattaa, mikäli projekti laajenee. Projektionnisaatioon kuuluu yleensä projektin ohjausryhmä, projektipäällikkö ja yksi tai useampia työryhmiä. (Kettunen 2009, 146.) Työelämälähtöinen, projektityyppinen opinnäytetyö voi olla yhden tai useamman opiskelijan projekti (Vilka & Airaksinen 2003, 47). Projektin käytännön toteutuksesta vastaa projektiryhmä. Projektiryhmään kuuluu työntekijöitä, jotka omien vahvuusalueidensa mukaan huolehtivat projektin etenemisestä. (Ruuska 2008, 150.)

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä oli kaksi tekijää, joten varsinaista projektipäällikköä ei ole valittu. Projektin työntekijät Greta Gustafsson ja Elina Ihalainen olivat tasavertaisia projektin jäseniä. Asiantuntijaneuvoja projektin toteutukseen saatiin ohjaavilta opettajilta Raija Luutoselta ja Satu Raintolta.

Ammattilaisten kommentteja leikeistä ja loruista pyydettiin lastenhoitaja Sirpa Niemiseltä ja lastenohjaaja Elina Heikkilältä. Tavoitteena oli saada selville, minkälaiset lorut sekä leikit ovat lasten suosikkeja ja mitkä sopivat projektin kohdeikäryhmälle, 0–3-vuotiaille. Ammattilaisia haastatteleamalla saatiin selville, että alle kolmevuotiaat lapset pitävät loruista, joissa on selkeä ja hauska tarina. Tällaiset lorut, jotka etenevät selkeästi ja joihin kuuluu myös huumoria, saavat lapset innostumaan ja leikkimään loruja yhä uudelleen. Lapsille on tärkeää, että loruja voi leikkiä yhdessä aikuisen kanssa. Esimerkiksi tällaisesta loruleikistä on Kukko ja kana saunassa, jossa lapsi ja aikuinen pitävät toisiaan kädestä, heijaavat edestakaisin ja kutittelevat toistensa varpaita. Pienimmille lapsille taas mieleisimpiä ovat tuutulaulut, mikä on varmasti yhteydessä siihen, että aikuinen on tuutulauluja laulaessaan lapsen vierellä tuoden turvaa ja rauhallista oloa lapselle.

Työelämän yhteistyökumppanina opinnäytetyöprojektissa oli Vaaranlammen neuvola Rovaniemellä ja yhteyshenkilönä toimi terveydenhoitaja Aija Jussila. Lähetimme projektin edetessä luonnoksen loru- ja leikkioppaasta neuvolan henkilökunnalle, jotta he pystyivät arvioimaan työn kulkua ja antamaan mahdollisia muutos- tai lisäysehdotuksia

oppaaseen. Näin yhteys käytännön työelämään säilyi ja oppaasta tuli henkilökunnan tarpeiden mukainen.

4.3 Toteuttamisen ja työskentelyn kuvaus

Projekteissa yleinen työmuoto on ryhmätyöskentely. Ryhmätyö vaatii enemmän aikaa kuin yksilötyö, mutta ryhmätyöllä saavutetaan projektin kannalta parempia tuloksia. Projektissa ilmenevät ongelmat on helpompi ratkaista ryhmässä kuin yhden henkilön tietämyksellä. Yksilötyöskentely on perusteltua tilanteissa, joissa aikaa on vähän tai muut eivät pysty tuomaan asiaan enempää tietämystä. Myös parityö vaatii enemmän aikaa kuin yksilötyöskentely, mutta parityöskentelyn hyötynä on mahdollisuus keskustella, jolloin ongelmatilanteet ratkeavat helpommin. Eri työskentelytapoja voidaan vaihdella projektin työvaiheen tarpeen mukaan. (Ruuska 2008, 150–151.)

Koska projektissa oli kaksi jäsentä, käytettiin työskentelymuotoina parityötä ja yksilötyötä. Parityöskentely oli tässä projektissa tärkeä työskentelymuoto, koska silloin saatiin kahden ihmisen ideat ja näkökulmat käyttöön. Myös suunnitelman ja raportin kirjoittamisen kannalta parityö oli eduksi, sillä silloin tekstistä tuli yhtenäisempää.

Syksyllä 2011 kysyttiin sähköpostitse Vaaranlammen neuvolasta opinnäytetyön aiheita. Neuvolan terveydenhoitajat olivat huomanneet, että vanhemmille jaettavalle loruoppaalle olisi käyttöä. Aihe oli sopiva toiminnalliseksi opinnäytetyöksi ja ideapaperi palautettiin joulukuussa 2011.

Projektin määrittelyvaiheessa pohditaan, mitä projektissa halutaan saada aikaiseksi. Laajoissa projekteissa määrittely tehdään erikseen ennen projektin varsinaista suunnittelua, mutta pienemmissä projekteissa määrittely voidaan sisällyttää projektisuunnitelmaan etenkin, jos projektin tavoitteet ovat selkeät. Määrittelyllä selkiytetään projektin raamit: mitä uutta projektilla voidaan luoda, minkälainen on projektin lopputulos ja kelle projektin tuloksista on hyötyä. (Kettunen 2009, 51–52.) Tämän projektin määrittelyvaihe alkoi, kun ideapaperia työstettiin. Visiona oli tehdä oppaasta mielenkiintoinen ja värikäs, jotta lukija kiinnostuisi aiheesta. Opas suunniteltiin tehtäväksi ensisijaisesti 0–3-vuotiaiden lasten vanhemmille, sillä heille oppaasta olisi eniten hyötyä. Projektin visi-

oon vaikutti neuvolan yhteyshenkilön ehdotus ryhmäneuvolasta, jossa opas käytäisiin esittelemässä. Näin saataisiin arvio siitä, kuinka loruopas toimii käytännössä.

Projektisuunnitelma tehdään, kun projektille on määritelty tavoitteet ja visio (Rissanen 2002, 54). Tällöin projektisuunnitelmaa pidetään projektin merkittävimpänä työvälineenä, sillä silloin aikataulussa pysyminen on helpompaa ja projektin etenemistä pystytään seuraamaan suunnitelman pohjalta. Suunnitelma pitää sisällään toteutussuunnitelman, tavoitteet, projektiryhmän jäsenten nimeämisen, ohjaussuunnitelman sekä kustannusarvion. (Paasivaara ym. 2008, 125.) Tämän opinnäytetyön suunnitelma sisälsi teoreettisen viitekehyksen, arviot aikatauluista ja resursseista sekä projektin toteutuksen suunnitelman. Projektisuunnitelman toteutuksen teoriaosuuteen lukeutui myös projektin tarkoitus ja tavoitteet. Suunnitelmaa tehdessä oltiin yhteydessä työelämän toimeksiantajaan, jotta heidän näkemyksensä projektin tuotoksesta voitiin ottaa mahdollisimman hyvin huomioon jo suunnitteluvaiheessa.

Jo projektisuunnitelmaan kirjataan projektiin käytettävissä olevat resurssit. Resursseihin kuuluu projektin työntekijät ja heidän tieto- sekä taitoresurssinsa, tarvittavat laitteet ja työskentelytilat. (Kettunen 2009, 106; Paasivaara ym. 2008, 127.) Myös projektin kustannuksista tehdään arvio suunnitteluvaiheessa (Paasivaara ym. 2008, 127). Projektin tekijä vastaa itse opinnäytetyönsä kustannuksista, jos opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa ei ole sovittu projektista aiheutuneista kuluista (Vilkkä & Airaksinen 2003, 28).

Tämän projektin kustannukset jakautuivat kahteen eri osaan: projektin toteuttamiseen liittyvät kustannukset olivat projektin työntekijöiden vastuulla ja itse oppaan tulostuksesta sekä painamisesta aiheutuvat kulut Rovaniemen kaupungin maksettavina. Toteuttamiseen liittyvät kustannukset muodostuivat postitus- ja tulostuskuluista. Projektin aikana kustannuksia lisäsivät myös matkakulut Rovaniemelle, kun opasta käytiin esittelemässä Vaaranlammen neuvolassa.

Opinnäytetyön prosessin dokumentoinnissa voidaan käyttää apuna projektipäiväkirjaa, johon kirjataan vaihe vaiheelta projektin eteneminen. Nämä muistiinpanot auttavat hahmottamaan, mitä projektin alussa on tehty. Projektipäiväkirjaa kirjoitettaessa on tärkeää tehdä tarkat muistiinpanot tehdyistä työvaiheista, sillä päiväkirjan pohjalta kootaan projektiraportti. Myös opinnäytetyön ohjauksessa sekä toimeksiantajan kanssa käydyis-

sä keskusteluissa ilmi tulleet asiat on hyvä kirjata projektipäiväkirjaan. Päiväkirjan tekemisen voi suorittaa monella eri tavalla, kuten sanallisessa tai kuvallisessa muodossa. (Vilka & Airaksinen 2003, 19–22.) Projektipäiväkirjaa pidettiin ensimmäisestä ryhmänohjauksesta lähtien. Siihen merkittiin jokaisella tapaamiskerralla tehdyt asiat, se mitä tehtiin ja kirjoitettiin sekä miten työ eteni. Muistiin kirjattiin myös hyviä lähteitä ja suunnitelmaa siitä, mitä seuraavalla tapaamiskerralla tehdään. Projektiraporttia tehdessä päiväkirjasta oli suuri apu, kun kirjattiin projektin työvaiheita.

Projektille tulee laatia realistinen aikataulu. Pitkäkestoiseen projektiin on helpompi laatia aikataulu jakamalla projekti osiin työvaiheen mukaan. Eniten aikaa kuluu kirjallisuuden ja aikaisempien tutkimuksien tarkasteluun sekä projektiraportin kirjoittamiseen. (Hakala 1998, 62–64.) Projektin aikataulua laadittaessa määritellään projektille aloitus- ja lopetuspäivämäärät, jotta projektin aloitus tai lopetus ei veny. Aikataulua tehdessä täytyy ottaa huomioon myös projektin jäsenten muusta työstä aiheutuva kuormitus. Eräät projektin työvaiheet ovat riippuvaisia toisista vaiheista ja ne voidaan aloittaa siis vasta kun edellinen vaihe on valmistunut. Projektin edetessä tulee väistämättä yllätyksiä, joihin ei ole osattu varautua, joten aikatauluun täytyy varata ylitysvara. (Kettunen 2009, 113–115.)

Projektisuunnitelman tekeminen aloitettiin helmikuussa 2012 ja tällöin laadittiin alustava aikataulutusta projektille. Vaikka suunnitelman aikataulu oli tarkkaan laadittu, siitä myöhästettiin reilusti. Kaikkien projektin toteutusvaiheiden aloitus viivästyi, sillä projektisuunnitelma saatiin hyväksytyksi puoli vuotta aikataulusta myöhässä. Tähän aikataulun viivästymiseen vaikuttivat projektin tekijöiden tiedon vähyys projektisuunnitelman teosta ja ryhmänohjauksen puutteellinen toteutus niin aikataulujen kuin sisällönkin suhteen. Myös muut opiskelusta aiheutuneet kiireet vaikeuttivat projektin aikataulussa pysymistä. Suunnitelman myöhästymisestä huolimatta projektin tuotos ja opinnäytetyön raportti valmistuivat ajallaan.

Keväällä 2012 järjestettiin opinnäytetyön ryhmänohjaus –kurssi, jolloin suunnitelman tekoon saatiin neuvoja ohjaavilta opettajilta sekä ensimmäiset opponenttien kommentit. Tämän jälkeen alkoi suunnitelman teoriaosan kokoaminen, johon apua saatiin informaatikko Anitta Örniltä. Syksyllä 2012 jatkettiin suunnitelman tekoa. Projektisuunnitelma hyväksyttiin tammikuussa 2013, jolloin myös hankkeistussopimus allekirjoitettiin (Liite 1). Hankkeistussopimus ja projektisuunnitelma lähetettiin postitse Vaaranlammen neu-

volan henkilökunnalle sekä Rovaniemen neuvoloiden osastonhoitajalle Tarja Laurilalle. Opinnäytetyöstä informoitiin myös Rovaniemen kaupungin avovastaanotosta vastaavaa ylilääkärinä Miia Paloa.

Oppaan lorujen ja leikkien valinta keskittyi tammikuulle 2013. Loruja ja leikkejä etsittiin sekä lorukirjoista että internetistä. Oppaaseen valikoitui vanhoja tuttuja sekä hieman tuntemattomampia loruja ja leikkejä. Loruja otettiin eri aihepiireistä, jotta oppaasta saatiin mahdollisimman monipuolinen. Näitä aihepiirejä olivat muun muassa köröttelyleikit, laululeikit sekä sormi- ja varvaslorut. Lorujen valintaan vaikutti myös lorujen pituus ja niiden mielenkiintoisuus sekä sopivuus projektin kohderyhmälle. Osaan loruista kuuluu leikki, joten näiden lorujen yhteyteen kirjoitettiin yksinkertaiset leikkiohjeet.

Helmikuussa 2013 aloitettiin piirustusten kerääminen projektin tekijöiden lähisukulaisilta, pääasiassa lapsilta. Myös oppaan tekijät osallistuivat kuvituksen tekoon. Jokaiseen loruun haluttiin yksi piirustus ja kuvituksesta tehtiin värikäs sekä selkeä, jotta kuvat ovat myös pienille lapsille sopivia. Piirustukset skannattiin tietokoneelle ja kuvia käsiteltiin kuvankäsittelyohjelmilla. Jokaiselle sivulle sommiteltiin kaksi loruä kuvitukseen ja piirustusten tekijöiden nimet lisättiin oppaan viimeiselle sivulle. Oppaan taittoon saatiin apua tietotekniikan opettajalta Tarja Pernulta ja ulkoasun tarkasti graafinen suunnittelija Ossi Gustafsson.

Oppaan alkuun koottiin teoriaosa varhaisesta vuorovaikutuksesta, jotta opasta käyttävät vanhemmat saavat lisää informaatiota aiheesta ja ymmärtävät varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle. Vaaranlammen neuvolan henkilökunnan toiveesta oppaan loppuun lisättiin lista lähteistä, joista vanhemmat löytävät lisää loruja ja leikkejä käyttöönsä. Kuusitoistasivuinen opas päätettiin tehdä A5-muotoon, koska oppaan pienempi koko on käytössä isompikokoista opasta kätevämpi ja sen ehjänä säilyminen on näin varmempaa. Oppaan hyvänä säilymistä edistettiin valitsemalla normaalia paksumpi, 120 grammainen paperi. Projektin lopullinen tuotos oli valmis vuoden 2013 maaliskuun lopussa.

Vaaranlammen neuvolan henkilökunta toivoi saavansa oppaan sähköisenä versiona, josta he voivat sitä joko helposti painattaa tai tulostaa itse. Opas tallennettiin cd-levylle ja lähetettiin postitse neuvolaan, milloin voitiin taata tiedoston tallennusmuodon säilyvyys paremmin. Oppaan tekijöiden oikeuksia tahdottiin korostaa kirjaamalla oppaaseen mer-

kintä: ”Kaikki oikeudet pidätetään”. Tällä haluttiin varmistaa, että vain oppaan tekijät voivat tehdä muutoksia oppaan sisältöön. Neuvolan henkilökunnalle kerrottiin, että jos heillä on myöhemmin tarvetta muokata opasta, voivat he ottaa oppaan tekijöihin yhteyttä. Aiheena varhainen vuorovaikutus on kuitenkin ajaton, joten tuskin sen teoriapohjan perusta tulee kovin paljon muuttumaan seuraavina vuosina.

Vauva pieni tähden nappaa -opasta käytiin esittelemässä Vaaranlammen neuvolassa puolivuotiaiden ryhmäneuvolassa huhtikuun alussa. Ryhmäneuvolaan osallistui terveydenhoitajan ja perhetyöntekijän lisäksi kuusi äitiä puolivuotiaiden lastensa kanssa. Ryhmäneuvolassa oppaan tekijät kertoivat aluksi varhaisesta vuorovaikutuksesta ja sen vaikutuksesta lapsen kehitykseen, jonka jälkeen leikittiin ja laulettiin yhdessä vanhempien ja lasten kanssa opasta apuna käyttäen. Esittelyyn otettiin vain muutamia loruja, jotka pyrittiin valitsemaan siten, että leikkihetki oli mahdollisimman monipuolinen ja lorut sopivat kohderyhmälle parhaiten. Leikkihetkessä täytyi ottaa huomioon lasten käyttäytyminen ja siksi esitys eteni heidän ehdoillaan. Puolivuotiaat eivät kykene vielä keskittymään pitkiä aikoja esimerkiksi leikkimiseen, joten he jokittelivät ja ääntelivät koko ryhmäneuvolan ajan. Lasten levottomuudesta johtuen myös varhaisen vuorovaikutuksen teoriaosan esittelyä täytyi rytmittää ja lyhentää. Hienoa oli, että vanhemmatkin osallistuivat keskusteluun varhaisesta vuorovaikutuksesta, lauluista ja leikeistä, joten myös heidän mielipiteensä keskustelluista aiheista tuli ilmi.

Huhtikuussa 2013 keskityttiin viimeistelemään projektiraporttia viimeisen opinnäytetyöohjauksen perusteella. Viimeistely sisälsi projektiin liittyvän pohdinnan, jonka teko oli sujuvaa lähes valmiin opinnäytetyön pohjalta. Opinnäytetyön loppuvaiheessa koottiin myös tiivistelmä projektista, mikä käännettiin myös englanninkielelle. Englanninkielisen tiivistelmän oikeinkirjoitus tarkistutettiin englanninkielen lehtori Tuula Ehruskainen-Syköllä. Opinnäytetyö oikoluettiin sekä oikeinkirjoitus tarkistettiin huhtikuun lopussa ja opinnäytetyö palautettiin ohjaajille ja opponenteille 29.4.2013.

4.4 Tulosten ja prosessin arviointi

Projektin arviointi voi olla ennakkoarviointia, toimeenpanon aikaista arviointia tai jälkiarviointia. Ennakkoarvioinnissa pohditaan mahdollisia riskejä, joita projektia työstäessä saattaa nousta esille. Toimeenpanon aikainen arviointi eli prosessiarviointi kartoit-

taa projektiryhmän toimintaa ja sen tarkoituksena on kehittää projektityöskentelyä. Jälkiarvioinnissa arvioidaan projektilla saavutettuja tuloksia. Arviointi voidaan jakaa myös itsearviointiin ja ulkopuoliseen arviointiin. Itsearviointi on tärkeä arviointimuoto, koska silloin projektin tekijät itse tarkastelevat kriittisesti omaa toimintaansa projektin aikana. Itsearviointia voi toteuttaa sekä projektin aikana että sen jälkeen. Ulkopuolista arviointia käytetään, kun halutaan saada ulkopuolisen puolueeton näkemys projektin onnistumisesta. (Paasivaara ym. 2008, 140–141.)

Opinnäytetyötä arvioitiin monessa eri vaiheessa projektin edetessä. Arviointi toteutettiin toimeenpanon aikaisena arviointina ja jälkiarviointina. Projektin tekijät arvioivat työskentelyään jatkuvasti opinnäytetyötä tehdessä. Arviointia tapahtui säännöllisesti työn ohessa, esimerkiksi lähdeaineiston sopivuutta pohdittiin ja tutkimustietoa yritettiin etsiä mahdollisimman paljon. Raportin tekstiä muokattiin työn edetessä, jotta kirjallinen ulkoasu vastaa tieteellisen kirjoittamisen periaatteita. Toimeenpanon aikana yhteistyökumppaneille käytiin esittelemässä lähes valmis versio opaslehtisestä, jotta he saivat arvioida sitä ja antaa palautetta. Yhteyshenkilö Aija Jussilan palaute oppaasta oli hyvin positiivista ja hän antoi myös pieniä parannusehdotuksia. Näiden parannusehdotusten pohjalta oppaasta saatiin sellainen, että se palvelee käyttäjiään.

Projektin päätyttyä voidaan pyytää arviointia projektin tuloksesta sellaisilta henkilöiltä, joita projektin tulos koskee. Mielenkiintoa voi kerätä esimerkiksi haastattelemalla tai toteuttamalla kysely. Tällainen arviointi kertoo, onko projektilla saavutettu haluttua tulosta. Samalla selvitetään, miten projektin tuloksia voidaan hyödyntää käytännössä. (Paasivaara ym. 2008, 143.) Kohderyhmältä voidaan kysyä palautetta esimerkiksi siitä, miten käytettävä ja toimiva opas on, onko opasta helppo lukea ja onko ulkoasu mielenkiintoinen. Nämä seikat ovat tärkeitä, sillä opinnäytetyön on tarkoitus olla ammatillisesti kiinnostava ja hyödyllinen kohderyhmälle. (Vilka & Airaksinen 2003, 157.)

Jälkikäteisarvioinnissa arvioitiin, kuinka hyvä tuotos on ja miten se palvelee työelämän tarpeita. Kun projektin tulosta käytiin esittelemässä Rovaniemellä ryhmäneuvolassa, ryhmäneuvolaan osallistuneilta vanhemmilta kysyttiin kirjallisesti mielipiteitä oppaasta (Liite 2). Kyselyssä oli neljä kohtaa, joihin vanhempien toivottiin vastaavan lyhyesti. Vanhempia pyydettiin arvioimaan oppaan sisältöä sekä ulkoasua ja selvitettiin, aikovatko he hyödyntää sitä kotona lapsensa kanssa leikkiessään ja uskovatko he oppaan edistävän heidän ja lastensa välistä varhaista vuorovaikutusta. Vanhemmat pitivät oppaan

sisältöä selkeänä ja tarpeeksi yksinkertaisena, mutta leikkiohjeiden selkeyttä kommentoi vain yksi äiti sanomalla ohjeiden olevan sopivan lyhyitä. Oppaan ulkoasusta vanhemmat olivat yksimielisiä, sillä he pitivät sen kuvituksesta ja värikyydestä. Eräs äiti myös uskoi lapsensa innostuvan oppaan piirustuksista.

Yhdessä neuvolassa kerätyssä arviointilomakkeessa oli pohdittu oppaassa käytetyn paperin vahvuuden olevan liian heikkoa, sillä arviointiin vastannut epäili kansien irtoavan käytössä. Tämä seikka oli otettu jo aiemmin huomioon ja ryhmäneuvolaan viedyt oppaat olivat vain mallikappaleita. Lopullinen tuote painetaan paksummalle paperille, jotta se kestäisi paremmin käyttöä. Kaikki kuusi äiti uskoivat käyttävänsä opasta myös ryhmäneuvolan jälkeen lastensa kanssa. Neljännellä kysymyksellä haluttiin selvittää sitä, voiko opas edistää äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Neljä äitiä uskoi oppaan edistävän vuorovaikutusta ja yksi äiti ei uskonut oppaalla olevan merkitystä heidän perheessään. Tämä kyseinen äiti uskoi kuitenkin, että jollekin toiselle oppaasta voi olla apua. Yksi äiti taas vastasi kysymykseen harrastavansa vuorovaikutusta edistävää toimintaa muutenkin. Kaiken kaikkiaan kohderyhmän äideiltä saatu palaute oli positiivista ja kannustavaa. Tämän arviointikyselyn pohjalta voidaankin todeta, että projektin tavoite edistää varhaista vuorovaikutusta täyttyy.

Myös Vaaranlammen neuvolan työntekijät antoivat oppaasta palautetta ryhmäneuvolan jälkeen. Heidän mielestään lopputulos oli onnistunut ja he ottivat oppaan vastaan iloisin mielin. Yhteyshenkilö Aija Jussila kertoi, että opas otetaan käyttöön Vaaranlammen neuvolassa mahdollisimman pian. Työn lopputulos tyydytti suuresti myös projektin työntekijöitä. Vaikka alkuperäinen visio oppaasta olikin erilainen, ylitti valmis opas tekijöiden odotukset. Erityisesti ulkoasu, teoriaosuuden selkeys sekä lorujen ja kuvituksen yhteensovittaminen olivat keskeisiä seikkoja oppaan onnistumisen kannalta.

4.5 Luotettavuuden tarkastelu ja eettisyys

Lähdeaineiston valinta on hyvä tehdä lähteen iän, laadun ja sen uskottavuuden asteen mukaan. Varminta on valita tunnetun ja asiantuntijaksi tunnustetun tekijän tuore teos tai tutkimus. Tärkeää on myös valita alkuperäiset julkaisut, jotta lähteiden laatu pysyy hyvänä. Olennaisinta lähteiden valinnassa on laatu ja lähteen soveltuvuus kyseiseen projektiin, joten opinnäytetyön arvio ei muodostu lähteiden lukumäärän perusteella. (Vilka & Airaksinen 2003, 72–76.)

Opinnäytetyötä tehdessä pyrittiin käyttämään tuoreita lähteitä, jotta tieto on mahdollisimman ajankohtaista ja luotettavaa. Teoreettiseen viitekehykseen liittyen etsittiin tutkimuksia varhaisesta vuorovaikutuksesta sekä lastenneuvolatyöstä. Tutkimusten joukosta valittiin sellaisia tutkimuksia, jotka parhaiten liittyivät opinnäytetyön aiheeseen. Varhaisen vuorovaikutuksen teoriassa hyödynnettiin alan asiantuntijoita, esimerkiksi lasten kehityksestä ja kiintymyssuhdeteoriasta kirjoitettaessa pyrittiin lainaamaan lastenpsykiatrian erikoislääkärin Jari Sinkkosen ajatuksia.

Etiikkaan liittyvät kysymykset siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Projektia tehdessä otetaan huomioon samankaltaisia eettisiä näkökohtia kuin tutkimustyössä. Rehellisyys tulee aina ottaa huomioon ja plagiointi on kiellettyä. Plagioinniksi luetaan toisen kirjoittaman tekstin esittämistä omana tuotoksena. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 23–27.) Plagiointia on myös epäselvästi tai puutteellisesti merkityt lähdeviitteet. Työn luotettavuutta vähentävät keksityt väitteet ja tutkimustulokset, jotka voivat johtaa harhaan muita tutkijoita. (Vilka & Airaksinen 2003, 78.)

Lähdeviitteiden merkintään kiinnitettiin runsaasti huomiota. Sekä tekstiin että lähdeluetteloon lähteiden tiedot kirjattiin ylös asianmukaisesti, jotta opinnäytetyötä lukeva voi halutessaan perehtyä lähteisiin tarkemmin. Toisten tekstejä ei kopioitu eikä esitetty projektin jäsenten omina ajatuksina, sillä se on epäeettistä ja tiedon alkuperäisen kirjoittajan tulee saada kunnia itselleen. Projektin sisältämä tieto haluttiin pitää mahdollisimman luotettavana, mikä osaltaan vaikuttaa projektin uskottavuuteen.

Projektia tehdessä huomioon otettiin eettiset kysymykset ja rehellisyys. Koska projekti tehtiin yhdessä työelämän kanssa, hankeistus sopimus ja sen allekirjoittaminen hoidettiin asianmukaisesti. Projektin teosta haluttiin tiedottaa myös Rovaniemen kaupungin

avoterveydenhuollon ylilääkärille ja neuvoloiden palveluesimiehelle, jotta neuvolan hallinnosta vastaavat virkamiehet olivat tietoisia projektin toteutuksesta ja kulusta.

Oppaan luotettavuutta lisättiin järjestämällä testaustilanne leikkiohjeiden ymmärrettävyydestä. Leikkiohjeita testattiin yhdellä projektin ulkopuolisella henkilöllä. Testaus toteutettiin siten, että testaaja luki oppaan leikkiohjeet loru kerrallaan ja näytti, miten hän toteuttaisi leikin ohjeen perusteella. Testauksessa ilmeni pari epäselvää kohtaa, jotka aiheuttivat väärinymmärryksiä ja nämä kohdat korjattiin selkeämmiksi.

Myös oppaan arviointikysely sekä leikkihetki ryhmäneuvolassa nostivat oppaan luotettavuuden tasoa. Leikkihetki toimi loru- ja leikkioppaan esitestaustilanteena, jolloin opasta pyrittiin käsittelemään äitien ja lasten kanssa samalla tavalla kuin terveydenhoitaja ottaa sen esille vanhempien kanssa neuvolassa. Tällaisessa esitestauksessa tultiin arvioinnin ja leikkihetken perusteella siihen tulokseen, että opas toimii käytännössä. Mikäli oppaassa tai sen sisällössä olisi ilmennyt puutteita, ne olisi korjattu palautteen perusteella oppaan kohderyhmälle sopiviksi.

5 POHDINTA

Projektimuotoinen opinnäytetyö oli meille selkeä vaihtoehto opinnäytetyötä aloitettaessa. Oppimistavoitteemme muodostuivat hiljalleen opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa ja suurimpia tavoitteitamme oli omaksua tieteellisen kirjoittamisen toimintatavat. Halusimme oppia myös työskentelemään prosessimuotoisesti ja pitkäjänteisesti sekä oppia soveltamaan tieteellisiä julkaisuja omaan aihepiiriimme sopivaksi. Opinnäytetyön tekeminen yhdessä työelämän yhteistyökumppaneiden kanssa kehitti ammatillisia valmiuksiamme organisoida omaa työntekoa sekä opetti työskentelemään moniammatillisessa työryhmässä.

Kun opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui varhainen vuorovaikutus, oli meillä jo jonkin verran perustietoa aiheesta ensimmäisten opiskeluvuosien pohjalta. Aiheeseen syventyessämme ymmärsimme paremmin varhaisen vuorovaikutuksen laajan merkityksen ihmisen koko elinkaarelle. Mitä enemmän aihetta tutkimme, sitä enemmän pohdimme opiskeluun kuuluvien harjoittelujen hoitokontakteissa varhaisen vuorovaikutuksen yhteyttä ihmisen myöhempään käyttäytymiseen. On tärkeää, että terveydenhoitaja osaa ottaa huomioon varhaisen vuorovaikutuksen myös aikuisiän käyttäytymistä mietittäessä. Kuitenkin on muistettava, että kaikki ihmisen elämän ongelmatilanteet eivät pohjaudu varhaiseen vuorovaikutukseen tai sen puuttumiseen. Asiakasta tulee hoitaa kokonaisvaltaisesti ja varhaisen vuorovaikutuksen lisäksi muutkin myöhempään kehitykseen ja käytökseen liittyvät seikat tulee huomioida asiakkaan hoidon kokonaistilaa arvioidessa.

Joissain tilanteissa terveydenhoitajan vastaanotolla varhaisen vuorovaikutuksen puheeksi ottaminen voi olla vaikeaa. Jotkut vanhemmat voivat kokea terveydenhoitajan syyllistävän heitä puhuessaan varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä. Tekemämme loru- ja leikkioppaan avulla terveydenhoitajan on luontevaa ottaa varhainen vuorovaikutus esille positiivisella tavalla. Oppaasta on pyritty tekemään mahdollisimman rohkaiseva, eikä siinä syyllistetä ketään, joten uskomme, että opas kannustaa vanhempaa kehittämään vuorovaikutusta lapsensa kanssa. Olisikin hyvä, että jokainen kuukauden ikäisen lapsen vanhempi saisi oppaan mukaansa neuvolasta, jotta eriarvoisuutta ei pääse tapahtumaan. Tällöin äidit eivät voi keskenään vertailla, kuka on saanut oppaan tai kenelle sitä ei ole jaettu. Näin he eivät voi yhdessä miettiä, onko jollakulla terveydenhoitajan mielestä ongelmia varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Siksi onkin hyvä, että opasta

painetaankin paksummalle paperille, oppaan hyvänä säilymistä ei voi taata. Varsinkin pienen lapsen käsittelyssä oppaan sivut voivat helposti revetä tai lähteä irti, mikä voi osaltaan vaikuttaa oppaan käyttöikään. Ihanteellista olisi, jos oppaan sivut olisivat esimerkiksi laminoituja tai siinä olisi kovat kannet, jotta opas kestäisi käyttöä useita vuosia. Resurssien ollessa rajalliset, tällaisista oppaan kestävyyttä lisäävistä toimenpiteistä syntyisi liikaa kustannuksia. Oppaan painosta aiheutuvista kuluista vastaa Rovaniemen kaupunki ja kustannukset on tarkoitus pitää mahdollisimman alhaisina.

Kun vanhempi on saanut loru- ja leikkioppaan mukaansa, toivomme, että opas tulisi käyttöön myös kotona. Oppaan myöhempään käyttöönottoon vaikuttaa varmasti se, kuinka paljon terveydenhoitaja käsittelee opasta yhdessä vanhempien kanssa ja kuinka hyvin hän saa kerrottua vanhemmille varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä. Kun vanhemmat huomaavat, miten toiminnallisesti pienestä asiasta on kyse, ja miten suuresti se vaikuttaa lapsen myöhempään elämään, alkavat he toivottavasti kiinnittää enemmän huomiota omaan käytökseensä ja varhaisen vuorovaikutuksen laatuun. Tähän vuorovaikutuksen laatuun vanhemmat voivat saada ideoita tekemästämme oppaasta. Tässä tilanteessa toivomme, että oppaan visuaalisuus houkuttelee vanhempia selaamaan opasta ja samalla mahdollisesti löytämään sieltä heille sopivan lorun. Ryhmäneuvolasta saamamme vanhempien palaute antaa viitteitä oppaan toimivuudesta ja arvioinnin perusteella opas tulee käyttöön neuvolakäynnin jälkeenkin. Olisi hienoa, että opas todella tulisi käyttöön, milloin projektille asettamamme tavoite varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta täyttyisi.

Vanhempien lisäksi myös Vaaranlammen neuvolan henkilökunta piti kovasti tekemästämme oppaasta ja he uskoivat sen olevan hyödyllinen työväline varhaisen vuorovaikutuksen ohjauksessa. Koska oppaasta tuli neuvolan terveydenhoitajien toiveiden mukainen, ehdottivat he sen jakamista muissakin Rovaniemen neuvoloissa. Tässä tapauksessa oppaan levikin lisääntyminen kasvattaisi oppaan käyttöastetta. Tällöin voisi ajatella, että mitä useampi taho opasta jakaa, sen luotettavampi opas on. Projektin tekijöinä olemme erittäin tyytyväisiä, että Vaaranlammen neuvola ottaa tekemämme loru- ja leikkioppaan käyttöönsä. Mikäli myös muissa neuvoloissa aletaan jakaa opasta ja oppaan käyttö täten lisääntyy, on hienoa tietää, ettemme ole tehneet opasta turhaan.

Loru- ja leikkioppaan ammatillista merkittävyyttä ja kiinnostavuutta pohdittaessa voi todeta, että samankaltaisia oppaita on tehty aiemminkin. Tekemämme opas erottuu kui-

tenkin muista oppaista viimeistellyn ulkoasunsa ansiosta. Uskomme, että olemme oivaltaneet hyvän kirjallisen ohjausmateriaalin piirteet ja onnistuneet toteuttamaan niitä omassa oppaassamme. Oppaan ammatillista kehittävyttä ajatellen olemme tehneet Vaaranlammen terveydenhoitajille uudenlaisen työväliseen käsitellä varhaista vuorovaikutusta. Kehittämistehtävänäimme voisimme esimerkiksi käydä markkinoimassa tätä loru- ja leikkiopasta terveydenhoitajien työväliseenä myös muidenkin kaupunkien neuvoloissa, kuten Kemissä tai Oulussa. Opinnäytetyömme pohjalta olisi mahdollista tehdä jatkotyöskentelynä tutkimus, jossa selvitetäisiin kirjallisen ohjausmateriaalin merkitystä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Tällainen tutkimus voitaisiin tehdä joko terveydenhoitajien tai vanhempien näkökulmasta.

LÄHTEET

- Antikainen, Ingrid 2007. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa: Armanto, Annukka & Koistinen, Paula (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Tammi, Helsinki.
- Ahlqvist, Sari & Kanninen, Katri 2003. Varhaisen vuorovaikutuksen arviointi. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen, Tuula (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. WSOY, Helsinki.
- Airas, Christel & Brummer, Kaarina 2002. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. WSOY, Helsinki.
- Broberg, Anders & Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Edita, Helsinki.
- Cacciatore, Raisa 2009. Tukea vanhemmuuteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen. Väestöliitto. Luettu 14.11.2012 osoitteessa URL:
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/artikkeleita/?x243913=243996
- Cevasco, Andrea Marie 2006. The effects of Mothers' singing on full-term and preterm infants and maternal emotional responses. Väitöskirja. The Florida State University College of Music.
- Finlex 2011/338. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Luettu 18.4.2013 osoitteesta URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338>
- Hakala, Juha T. 1998. Opinnäyte luovasti – Kehittämisen- ja tutkimustyön opas. Gaudeamus, Helsinki.
- Hastrup, Arja & Toikka, Sini & Solantaus, Tytti 2005. Ennaltaehkäisevä mielenterveys-työ perustason työssä: Vavu-hankkeen loppuraportti. Stakes, Helsinki.
- Helenius, Aili 2004. Leikki ja lapsen kehitys. Teoksessa Hintikka, Maija & Helenius, Aili & Vähänen, Leena. Leikistä totta. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Hermanson, Elina 2008. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. Duodecim, Terveyskirjasto. Luettu 13.11.2012 osoitteesta URL:
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00035
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.
- Honkaranta, Elisa 2007. Lapsen sosioemotionaalisen kehityksen arvioiminen neuvolas-
sa. Teoksessa: Armanto, Annukka & Koistinen, Paula (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Tammi, Helsinki.
- Hughes, Daniel A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus – Toimivuutta kasvatukseen. Suom. Liisa Ritanen. PT-Kustannus, Tampere.
- Hyvärinen, Riitta 2005. Millainen on toimiva potilasohje. Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perille. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2005;121(16).
- Ivanoff, Päivi & Risku, Aija & Kitinoja, Helli & Vuori, Anne & Palo, Raija 2007. Hoitako minua? – Lapsen, nuoren ja perheen hoitotyö. WSOY, Helsinki.
- Kalliala, Marjatta 2002. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. WSOY, Helsinki.
- Karling, Marjo & Ojanen, Tuija & Sivén, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2009. Lapsen aika. 12.-13 painos. WSOYpro OY, Helsinki.
- Kauppinen-Karlsson, Taina & Lindholm, Marja 2004. Lapsi ja perhe terveydenhoitajan vastaanotolla. Teoksessa: Koistinen, Paula & Ruuskanen, Susanna & Surakka, Tuula (toim.) Lasten ja nuorten hoitotyön käsikirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Jyväskylä.

- Kemppinen, Kaarina 2007. Early maternal sensitivity – Continuity and related risk factors. Väitöskirja. University of Kuopio.
- Kettunen, Sami 2009. Onnistu projektissa. WSOYpro, Helsinki.
- Kyngäs, Helvi & Kääriäinen, Maria, Poskiparta, Maria & Johansson, Kirsi & Hirvonen, Eila & Renfors, Timo 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki.
- Kääriäinen, Maria & Kyngäs, Helvi & Ukkola, Liisa & Torppa, Kaarina 2005. Terveystenhoitohenkilöstön käsitykset ohjauksesta sairaalassa. *Hoitotiede* 1/2006, volume 18. Vammalan Kirjapaino, Vammala.
- Lindholm, Marja 2007. Lastenneuvolan tarkoitus ja työmuodot. Teoksessa Armanto, Annukka & Koistinen, Paula (toim.) *Neuvolatyön käsikirja*. Tammi, Helsinki.
- Lyytinen, Paula & Lyytinen, Heikki 2002. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) *Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. WSOY, Helsinki.
- Mäntymaa, Mirjami 2006. Early Mother-Infant Interaction –Determinants and Predictivity. Väitöskirja. University of Tampere.
- Mäntymaa, Mirjami & Tamminen, Tuula 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykkinen kehitys. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 115 (22), 2447-2453.
- Niemelä, Pirkko 2003. Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen, Tuula (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. WSOY, Helsinki.
- Ojanen, Tuija & Ritmala, Marjo & Sivén, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2011. Lapsen aika. WSOY, Helsinki.
- Paasivaara, Leena & Suhonen, Marjo & Nikkilä, Juhani 2008. Innostavat projektit. *Sairaanhoitajaliitto*, Helsinki.
- Perälä, Marja-Leena & Salonen, Anne & Halme, Nina & Nykänen, Sirpa 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? – Vanhempien näkökulma. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti* 36/2011.
- Puura, Kaija 2003. Terveystenhoitaja varhaisen vuorovaikutuksen tukijana. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen, Tuula (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. WSOY, Helsinki.
- Puura, Kaija & Tamminen, Tuula & Mäntymaa, Mirjami & Virta, Eija & Turunen, Merja-Maaria & Koivisto, Anna-Maija 2001. Lastenneuvolan terveystenhoitaja vauvanperheen tuen tarpeen havaitsijana. *Suomen lääkirilehti* 47/2001 vsk 56, 4855-4861.
- Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. *Finn Lectura*, Porvoo.
- Ruuska, Kai 2008. Pidä projekti hallinnassa – suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus. *Talentum*, Helsinki.
- Salo, Saara 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) *Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. WSOY, Helsinki.
- Salo, Saara & Tuomi, Kirsi 2008. Hoivaa ja leiki – vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. *Psykologien kustannus*.
- Schulman, Marja 2003. Vauvahavainnointi. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen, Tuula (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. WSOY, Helsinki.
- Silvén, Maarit & Kouvo, Anna 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, Maarit (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet – Polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Minerva, Helsinki.
- Sinkkonen, Jari 2012. Isäksi ensi kertaa. WSOY, Helsinki.

- Sinkkonen, Jari 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, Pirkko & Siltala, Pirkko & Tamminen, Tuula (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. WSOY, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Varhaista vuorovaikutusta tukeva VAVU-työmenetelmä. Luettu 28.2.2013 osoitteesta URL:
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/vavu
- Torkkola, Sinikka & Heikkinen, Helena & Tiainen, Sirkka 2002. Potilasohjeet ymmärrettäväksi. Tammerpaino Oy, Tampere.
- Vilén, Marika & Vihunen, Riitta & Vartiainen, Jari & Sivén, Tuula & Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. WSOY, Helsinki.
- Viljamaa, Marja-Leena 2003. Neuvola tänään ja huomenna – vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Jyväskylä.

LIITTEET

- Liite 1. Opinnäytetyön hankkeistussopimus
- Liite 2. Oppaan arviointilomake ryhmäneuvolaan

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu ja alla mainittu toimeksiantaja sopivat tällä sopimuksella opiskelijatyönä tehtävän hankkeistetun opinnäytetyön tekemisestä.

Toimeksiantaja			
Nimi	Vaaranlammen neuvola		
Osoite	Koulukuja 2 96500 Rovaniemi		
Puh.	016-322 3218	Sähköpostiosoite	
Yhdyshenkilö/työelämäohjaaja			
Nimi	Jussila Aija		
Osoite	Koulukuja 2 96500 Rovaniemi		
Puh.	016-322 3218	Sähköpostiosoite	aija.jussila@rovaniemi.fi
Oppilaitoksen tiedot			
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu			
Opinnäytetyön ohjaajan nimi	Raija Luutonen & Satu Rainto		
Nimi			
Osoite	Menpuistikatu 26 94100 Kemi		
Puh.	Raija: 050 310 9343 Satu: 050 310 9355	Sähköpostiosoite	raija.luutonen@tekem.fi satu.rainto@tekem.fi
Opinnäytetyön tekijä(t) (nimi, koulutusohjelma, yhteystiedot)			
Greta Gustafsson & Elina Ihalainen, terveydenhoitotyö greta.gustafsson@edu.tekem.fi, elina.ihalainen@edu.tekem.fi			
Opiskelijanatyönä tehtävän opinnäytetyön tiedot:			
Opinnäytetyön nimi/aihe	Loru- ja lekkiopas 0-3-vuotiaiden lasten vanhemmille -opas varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen		
Työn aikataulu	suunnitelma hyväksyty 1/13, opas 1-3/13, raportti 4/13		
Opinnäytetyöstä aiheutuvista kustannuksista vastaa	opinnäytetyön tekijät		
Tulosten salassapidosta sovitaan seuraavaa	ei salassapidettavaa		

Opinnäytetyön hankkeistusta koskevat tiedot:

- Toimeksiantaja maksaa joko ammattikorkeakoululle tai opiskelijalle työn tekemisestä ja tästä on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Opinnäytetyön ohjaukseen osallistuu nimetty työelämän edustaja ja tästä on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia ja tästä on sovittu kirjallisesti ennen opinnäytetyön aloittamista.

Jos tähän sopimukseen tulee muutoksia, on se jokaisen osapuolen uudelleen hyväksyttävä ja allekirjoitettava.

Tämä sopimus on tehty 3 kappaleena, yksi jokaiselle sopijaosapuolelle.

Paikka Kemi Aika 10.1.2013

Raija Luutonen / Satu Rainto Toimeksiantajan edustaja
Raija Luutonen / Satu Rainto
 AMK:n edustaja
Greta Gustafsson / Elina Ihalainen Opinnäytetyön tekijä(t)
Greta Gustafsson / Elina Ihalainen

OPPAAN ARVIOINTILOMAKE RYHMÄNEUVOLAAN

Vastaa kysymyksiin lyhyillä lauseilla, kiitos! 😊

1. Mitä mieltä olet oppaan sisällöstä, esimerkiksi loruista ja leikkiohjeiden selkeydestä?
2. Mitä mieltä olet oppaan ulkoasusta?
3. Uskotko käyttäväsi loru- ja leikkiopasta ryhmäneuvolan jälkeenkin lapsesi kanssa?
4. Uskotko, että tällainen opas voisi edistää vuorovaikutusta lapsesi kanssa?

Kiitos vastauksistasi!

Terveisin Greta Gustafsson ja Elina Ihalainen
Kemi-Tornion AMK